

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**SOCIÁLNÍ POLITIKA V OBLASTI
DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ**

Autor práce: Markéta Šámalová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Jiřímu Duškovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

ŠÁMALOVÁ, M. *Sociální politika v oblasti důchodového zabezpečení : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 72 s. Vedoucí bakalářské práce : Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Klíčová slova: důchodová reforma, penzijní připojištění, penzijní systém, sociální politika

Bakalářská práce analyzuje současný důchodový systém v České republice spolu s jeho vývojem a plánovanou reformou. Hlavním cílem práce je objasnit, proč je nutné současně nastavený důchodový systém České republiky změnit a nabídnout různá řešení reformy, která pocházejí z programů politické reprezentace a jiných uskupení. Práce komparuje i penzijní systémy vybraných zemí Evropy s důchodovým systémem České republiky a analyzuje penzijní připojištění, které je velmi důležitou součástí penzijního systému.

Po praktické stránce práce zkoumá za pomoci dotazníkového šetření pohled veřejnosti na důchodovou reformu, spoření občanů na důchod a představu veřejnosti o výši současného průměrného důchodu.

ABSTRACT

ŠÁMALOVÁ, M. *Social policy in the area of pension scheme : Bachelor thesis.*
České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 72 p.
Supervisor: Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Key words: social policy, pension scheme, pension reform, additional pension insurance

This bachelor thesis analyzes current pension system in Czech Republic together with its evolution and planned reformation. Main goal of this thesis is explain, why is necessary to change present pension system in Czech Republic and propose different solutions of this reformation. These solutions come from political parties' schema and other groups. Here is confrontation between pension system in Czech Republic and pension systems in other chosen European counties. This thesis also analyzes pension insurance, which is main part of pension system.

In the practical part of this thesis are used question-forms for research public view of pension reformation, personal savings for retirement and public knowledge about approximately high of average retirement income.

OBSAH

ÚVOD	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	9
2 VÝVOJ A ANALÝZA DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V ČR. 11	
2.1 VÝVOJ DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V ČASE	12
2.2 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR	16
2.3 ZÁKLADNÍ POJMY Z OBLASTI DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ	16
2.4 DRUHY DŮCHODŮ	18
2.4.1 Starobní důchod.....	18
2.4.2 Invalidní důchod.....	22
2.4.3 Pozůstalostní důchody	25
2.5 SOUBĚH NÁROKŮ NA DŮCHODY	27
2.6 VALORIZACE DŮCHODŮ A RELACE PRŮMĚRNÉHO STAROBNÍHO DŮCHODU K PRŮMĚRNÉ NOMINÁLNÍ MZDĚ.....	27
3 KOMPARACE ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU S DŮCHODOVÝMI SYSTÉMY VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍ	29
3.1 NĚMECKO.....	29
3.2 SLOVENSKO.....	30
3.3 ŠVÉDSKO.....	31
4 DŮCHODOVÁ REFORMA V ČESKÉ REPUBLICE	33
4.1 MOŽNOSTI DŮCHODOVÉ REFORMY	33
4.2 PŘÍČINY DŮCHODOVÉ REFORMY	34
5 NÁZORY POLITICKÝCH STRAN A JINÝCH USKUPENÍ NA DŮCHODOVOU REFORMU DO KONCE ROKU 2010 A NĚKTERÉ ZMĚNY PO ROCE 2011.....	38
5.1 BEZDĚKOVA KOMISE A PORADNÍ EXPERTNÍ SBOR	38
5.2 VARIANTA DŮCHODOVÉ REFORMY DLE NERV	40
5.3 VARIANTA DŮCHODOVÉ REFORMY DLE ODS	41
5.3.1 5 cílů předsedy vlády Petra Nečase.....	42
5.3.2 Hodnocení návrhu ODS Výkonným sborem.....	42
5.4 VARIANTA DŮCHODOVÉ REFORMY DLE ČSSD	43
5.4.1 Důchodová reforma dle Jiřího Paroubka.....	43
5.4.2 Hodnocení návrhu ČSSD Výkonným sborem.....	44
5.5 VARIANTA DŮCHODOVÉ REFORMY DLE KSČM.....	44
5.5.1 Důchodová reforma dle Miroslava Opálky	45
5.5.2 Hodnocení návrhu KSČM Výkonným sborem.....	45
5.6 VARIANTA DŮCHODOVÉ REFORMY DLE TOP 09.....	45
5.6.1 „Malá důchodová reforma“ dle ministra Drábka.....	46
5.7 VARIANTA DŮCHODOVÉ REFORMY DLE VĚCÍ VEŘEJNÝCH.....	47
5.8 HLAVNÍ ZMĚNY TÝKAJÍCÍ SE DŮCHODOVÉ REFORMY V PRŮBĚHU ROKU 2011	47
6 PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	49
7 ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ ČESKÉ REPUBLIKY	53
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
SEZNAM ZKRATEK.....	62

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64
PŘÍLOHY	65

ÚVOD

Důchodový systém České republiky prošel od roku 1990 celou řadou změn, přesto se v současné době jeví jako dlouhodobě finančně neudržitelný. Je proto nutné, aby se česká politická reprezentace zaměřila na reformu současného důchodového systému. U některých států Evropské unie, které již svůj důchodový systém reformovaly, se objevují nedostatky i v novém reformovaném systému. Česká republika se prozatím držela od tohoto reformního kroku zpátky a k reformě se teprve připravuje. Je proto velmi důležité, aby se takových nedostatků vyvarovala a poučila se z chyb, které postihly už jiné státy.

Důchodovou reformu je nutné provést, jelikož současný důchodový systém není schopný odolávat dopadům demografického vývoje, kterými jsou především prodlužující se střední délka života, rostoucí počet starších osob k celkovému počtu obyvatel a rostoucí počet starších osob při současném snižování počtu ekonomicky aktivních obyvatel. To vše souvisí zejména se zlepšováním zdravotní péče a nízkou porodností, se kterou se Česká republika i spolu s dalšími státy potýká. Kdyby tyto problémy nadále přetrvávaly, došlo by k omezené schopnosti zajišťovat důchodcům jejich penzi nebo by byl důchodový systém neustále zadlužován.

Česká republika zatím provedla jen parametrické změny v důchodovém systému, které vzešly v platnost 1.1.2010 a dotkly se především prodloužení věku pro odchod do důchodu a potřebné doby pojištění.

Je velmi nezbytné, aby se naše politické strany shodly na jednom návrhu a situace se začala neodkladně řešit. Jednotlivé návrhy politických stran zhodnocuje tzv. Poradní expertní sbor, který navazuje na činnost tzv. Bezděkovy komise. Ta prozkoumala jednotlivé návrhy politických stran na reformu důchodového systému a zaměřila se především na dopady těchto navrhovaných řešení.

Současný důchodový systém je založen na solidaritě mezi ekonomicky aktivními obyvateli a mezi penzisty. Jedná se o tzv. průběžný důchodový systém. Je tedy jasné, že pokud roste počet důchodců a zároveň se snižuje počet pracujících, že tento systém nebude v budoucnu fungovat. Proto je penzijní reforma opravdu nezbytným krokem, ke kterému se Česká republika bude muset v nejbližší době připravit.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tato práce si klade za cíl analyzovat sociální politiku v oblasti českého důchodového systému včetně jednotlivých druhů dávek a základních termínů, které úzce souvisí s důchodovým zabezpečením. Práce je také zaměřena na vývoj důchodového systému od roku 1990 až do současnosti. Jsou v ní detailně rozebrány důvody, kvůli kterým by nadále v budoucnu nefungoval současný důchodový systém a je objasněno proč tedy musí dojít k jeho následné reformě. V práci jsou komparovány jednotlivé návrhy politických stran na důchodovou reformu a následně jsou tyto návrhy porovnány s návrhem Výkonného sboru expertů. Dalším cílem je zaměřit se i na některé důchodové systémy evropských zemí a porovnat je s nynějším důchodovým systémem České republiky. Důraz je kladen především na důchodový systém Slovenské republiky, který již prošel penzijní reformou a původní systém byl založen na stejných principech jako český důchodový systém, a tak se jím může český důchodový systém inspirovat.

Součástí bakalářské práce je i dotazníkové šetření, jehož cílem je analyzovat situaci spoření lidí na důchod (od jakého věku si začínají spořit, u jakého penzijního fondu si spoří a kolik si spoří měsíčně na svou penzi). Cílem dotazníku je také zjistit, jak lidé pohlížejí na důchodovou reformu, k jakým návrhům na důchodovou reformu se přiklánějí a zda mají vůbec představu o důchodových systémech v jiných státech a o průměrném důchodu v současné době v České republice. Dotazník se skládá z deseti otázek, přičemž dvě otázky se zaměřují na věk a pohlaví respondentů a to proto, aby bylo patrné, jaké osoby se dotazníku zúčastnili. Tento výzkum proběhl v časovém úseku od prosince 2010 do března 2011. Osloveno bylo celkem 100 respondentů, především ve věkové kategorii do 50 let a to z toho důvodu, že starších osob se důchodová reforma netýká. Šetření probíhalo na různých pracovních místech, jednak ve veřejné sféře (např. Okresní soud v Příbrami – jak úředníci, tak i soudci, Státní zastupitelství v Příbrami – jak úředníci, tak i státní zástupci), a jednak v soukromé sféře (např. mezi IT pracovníky v hlavním městě v Praze nebo mezi dělníky, seřizovači a mistry firmy KOSTAL v Čenkově). Dotazník se nachází v přílohách na konci práce.

Informace jsou v práci čerpány jak z literárních, tak i z elektronických zdrojů a to především z důvodu obtížné dostupnosti literárních zdrojů o důchodové reformě, která se teprve projednává. Jsou využity např. tištěné zdroje z České správy sociálního zabezpečení, některé články z různých ekonomických časopisů jako jsou např. časopisy Ekonom a Hospodářské noviny a jiné tištěné zdroje o důchodovém zabezpečení.

První kapitola vyzdvihuje hlavní cíle, ke kterým má bakalářská práce směřovat. Součástí je i metodická stránka práce.

Druhá kapitola pojednává o sociální politice a vývoji penzijního systému v České republice od roku 1990 až do současnosti a následně se tato kapitola zaměřuje na současný důchodový systém spolu s druhy dávek a na jeho základní pojmy, které s ním souvisí.

Třetí kapitola porovnává český důchodový systém s důchodovými systémy vybraných evropských zemí. Zejména se však týká Slovenské republiky, jelikož její důchodový systém byl již reformován, přičemž původní důchodový systém stál na stejných základech jako současný důchodový systém České republiky.

Čtvrtá kapitola analyzuje blížící se důchodovou reformu v České republice, důvody, kvůli kterým je nutné reformovat důchodový systém a několik způsobů řešení, kterými je možné důchodový systém reformovat. Práce také zkoumá návrhy na důchodovou reformu, se kterými přichází Poradní expertní sbor, který se oblastí důchodové reformy zabývá.

Pátá kapitola komparuje návrhy na penzijní reformu jednotlivých politických stran, zejména jde o politické strany ODS, ČSSD, Věci veřejné, Top 09 a KSČM. Práce chce poukázat na odlišnosti v názorech jednotlivých politických stran na důchodovou reformu a je zaměřena i na zhodnocení těchto odlišných názorů Výkonným sborem expertů.

Poslední šestá kapitola je zaměřena na penzijní připojištění a na jednotlivé penzijní fondy, které jsou součástí asociace penzijních fondů České republiky.

Závěr práce pak sumarizuje veškeré výsledky, ke kterým autorka došla, zejména pak výsledky dotazníkového šetření a také výsledky, které byly zjištěny např. po porovnání jednotlivých návrhů na penzijní reformu či porovnáním penzijních systémů s jinými státy.

2 VÝVOJ A ANALÝZA DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V ČR

Pojem sociální politika se u nás začal objevovat na přelomu 19. a 20. století. Toto spojení obou uvedených slov lze definovat jako soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo o udržení a fungování svého nebo jiného (státního, obecního) sociálního systému. Výsledkem tohoto úsilí je činnost (fungování) nebo změna (transformace) systému. Projevuje se rozhodováním (nebo nerozhodováním) a činnostmi (nebo nečinnostmi) sociálních subjektů.¹

Cílem pro fungování státu v oblasti sociální politiky je především vytvářet podmínky pro stabilitu a regulovat sociální klima, tlumočením sociálního napětí a rozvojem sociálních činností stabilizovat poměry ve společnosti tak, aby se sociální subjekty mohly plně rozvíjet a působit, realizovat svými silami své cíle. V souvislosti s tím se také hovoří i o úkolu státu vytvořit podmínky pro sociální průchodnost ekonomických reforem, pro jejich akceptaci obyvatelstvem tím, že budou vytvořeny mechanismy pro vstřebání (absorpci) sociálních důsledků a průvodních jevů ekonomických reforem.²

Spolu s ekonomickou reformou byla u nás zahájena na počátku 90. let i zásadní reforma celého sociálního systému. Cílem transformačního procesu bylo vytvořit sociální systém, který by odpovídal potřebám tržní ekonomiky.

V návaznosti na reformu sociálního systému probíhala i postupná reforma důchodového zabezpečení.³ Cílem bylo vytvořit efektivní důchodová pravidla pro větší sociální systémy v rámci tržní ekonomiky, která by byla schopna pružně reagovat na ekonomické procesy a budoucí hospodářský a demografický vývoj. Již v roce 1990 se pracovalo na cílovém konceptu důchodového pojištění.⁴

¹ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 2001, s. 20-21.

² TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 2001, s. 77.

³ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 11.

⁴ RINGEN, S., WALLACE, C. *Social Reform in the Czech Republic*. 1. vyd. Praha : Prague Digital Arts, 1994, s. 20.

2.1 Vývoj důchodového zabezpečení v čase

Reforma pak proběhla v následujících krocích:

V letech 1990 – 1992 byla zavedena opatření, která měla důchody přizpůsobit na růst cen a zároveň byla tato opatření částečně zaměřená na snížení rozdílů mezi důchody přiznané v různých obdobích.⁵

V roce 1991 došlo k převedení nemocenského pojištění ze správ Odborů a jeho organizačnímu sjednocení s důchodovým pojištěním v rámci České správy sociálního zabezpečení. Důchody byly opět valorizovány.⁶

V roce 1992 byly zrušeny preference v důchodovém systému. Toto opatření směřovalo k tomu, že téměř všichni ekonomicky aktivní jedinci získávali nároky na své důchody dle jednotných podmínek. Vytvořily se tak výhodné podmínky pro další reformní kroky.⁷

V roce 1993 byla zavedena zvláštní platba mimo daňový systém a to pojistné na důchodové pojištění. Byl předložen k projednání ve vládě zákon o zaměstnavatelském penzijním připojištění. Vláda však tento zákon neprojednala. Tento postup vlády lze ale z odstupů času, vzhledem k následnému vývoji ekonomiky a kapitálového trhu, hodnotit spíše za pozitivní krok.⁸

Místo toho vznikl **v roce 1994** zákonem o penzijním připojištění prostor pro vznik dobrovolného připojištění se státním příspěvkem.⁹

Ke klíčovým reformním krokům došlo **v roce 1995** přijetím nového zákona o důchodovém pojištění. Tento zákon byl přijat především pro restrukturalizaci dávkového systému. Restrukturalizace měla proběhnout tak, aby i přes nepříznivý demografický vývoj nebylo nutno v budoucnu zvyšovat odvodové zatížení ekonomicky aktivních osob, zvyšovat podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu a aby u vyplácených důchodů byla umožněna těsnější vazba na mzdový a cenový vývoj.¹⁰ Díky přijetí tohoto zákona, který nabyl svou účinnost od roku 1996, se ČR stala jednou z prvních zemí ve střední a východní Evropě, kde byla do právní úpravy zakotvena taková zásadní opatření, jako je postupné zvyšování zákonné věkové hranice pro nárok

⁵ RINGEN, S., WALLACE, C. *Social Reform in the Czech Republic*. 1. vyd. Praha : Prague Digital Arts, 1994, s. 20-21.

⁶ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 215-216.

⁷ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 216.

⁸ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 216.

⁹ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 216.

¹⁰ *Současný český důchodový systém* [online]. Praha : Finance media a. s., 2010 [cit. 2010-7-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.sfinance.cz/osobni-finance/informace/duchodovy-system/soucasny-stav-v-Ceske-republice/>>.

na starobní důchod, a to diferencovaně pro muže a ženy, sjednocení systému, změna konstrukce výpočtu důchodu.¹¹

Od roku 1996 existuje zvláštní účet důchodového pojištění v rámci státních finančních aktiv. Tento zvláštní účet umožňuje, i když v rámci státního rozpočtu, jasně definovat bilanci systému důchodového pojištění.¹²

V roce 1997 došlo ke schválení některých změn, které se týkaly především rozšíření možnosti odchodu do předčasného důchodu, omezení zápočtu některých tzv. náhradních dob pojištění, posuzování plné invalidity osob samostatně výdělečně činných, souběhu částečného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti. Dále byla rozšířena možnost přiznání vdoveckého důchodu.¹³

V roce 1998 byly připraveny dva návrhy zákonů, které se týkaly zvyšování pojistné sazby důchodového pojištění (včetně návrhu na zvýšení vyměřovacího základu pro osoby samostatně výdělečně činné, který je natolik nízký, že stále významněji ovlivňuje deficit systému a nadměrně tyto osoby v solidárním průběžně financovaném systému zvýhodňuje). Oba návrhy však parlament odmítl.¹⁴

V roce 1999 byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, která zvyšuje do jisté míry bezpečnost vkladů účastníků, hlavně však rozšiřuje možnosti systému (zvýšení státního příspěvku, daňové zvýhodnění pro zaměstnavatele, kteří platí příspěvky za své zaměstnance a daňové zvýhodnění části příspěvků účastníků).¹⁵

V roce 2000 parlament připravoval návrh novely zákona, který se týkal redukcí důchodů při předčasném odchodu do důchodu a zvýšení zvýhodnění za práci po věkové hranici bez pobírání důchodů. Tento zákon nabyl svou účinnost až 1. ledna 2001.¹⁶

V roce 2002 byla schválena nová pravidla pro valorizaci důchodů. Podle těchto nových pravidel začaly být důchody zvyšovány pravidelně od ledna každého roku, přičemž zvýšení se stanovilo tak, aby u průměrného starobního důchodu činilo nejméně 100 % růstu cen a dále též nejméně jednu třetinu růstu reálné mzdy.¹⁷

¹¹ *Důchodová reforma v České republice, ve Švýcarsku a ve Francii*. 1. vyd. Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2007, s. 49.

¹² KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 216.

¹³ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 11.

¹⁴ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 216.

¹⁵ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 216-217.

¹⁶ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 217.

¹⁷ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 11.

V roce 2003 došlo k nejvýznamnějším změnám od roku 1995. Touto nejvýznamnější změnou se má na mysli schválení zákona o důchodovém pojištění, který nabyl účinnost 1. ledna 2004.¹⁸

Změny spočívaly zejména:¹⁹

- ve zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod stejným tempem i po roce 2007. Cílem bylo postupně dosáhnout jednotné hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy v roce 2013,²⁰
- v omezení možnosti předčasného odchodu do důchodu zrušením dočasně kráceného starobního důchodu. Výjimkou však byl invalidní a částečně invalidní důchodce,²¹
- v redukci hodnocení doby studia (doba studia na SŠ a VŠ před 1. 1. 1996 po dosažení 18 let se hodnotí pro výši důchodu 80 %, a to nejvýše v rozsahu 6 let),²²
- ve zrušení podmínky, umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod pouze při nepřekročení stanovené hranice (dvounásobek částky životního minima pro jednotlivce), a to jak pro zaměstnance, tak i pro OSVČ. Zároveň s tím bylo stanoveno, že pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti musí být pracovněprávní vztah uzavřen nejdéle na dobu jednoho roku,²³
- v rozdělení samostatné výdělečné činnosti na hlavní a vedlejší,²⁴
- v rozšíření okruhu OSVČ o osoby vykonávající činnost mandátáře na základě mandátní smlouvy uzavřené podle obchodního zákoníku, pokud je tato činnost konána mimo vztah, který zakládá účast na nemocenském pojištění a mandátní smlouva nebyla uzavřena v rámci jiné samostatné výdělečné činnosti.

¹⁸ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 11.

¹⁹ *Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 22.4.2005 [cit. 2010-8-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/627>>.

²⁰ *Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 22.4.2005 [cit. 2010-8-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/627>>.

²¹ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 11.

²² *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 11.

²³ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 128.

²⁴ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 128.

V roce 2004 přišel expert ODS Vlastimil Tlustý s myšlenkou rovného důchodu, který by byl placený z průběžného systému. Ten měl doplnit zavedení rovné daně. Vstupem České republiky do Evropské unie 1. května 2004 se začalo na ČR vztahovat evropské právo sociálního zabezpečení. Nejdůležitějšími předpisy, které se týkají oblasti důchodového zabezpečení, jsou do 30. 4. 2010 nařízení Rady (EHS) 1408/71 a nařízení Rady (EHS) 574/72, tzv. koordinační nařízení. Od 1. 5. 2010 vstupují v účinnost nová koordinační nařízení, a to nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 883/2004 a prováděcí nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) 987/2009. Nařízení představují základní, přímo závazné a nad národní právní předpisy postavené předpisy Společenství, které koordinují systémy sociálního zabezpečení všech členských států.²⁵

V roce 2005 projednávala první Bezděkova komise možné dopady jednotlivých návrhů politických stran na důchodovou reformu a varovala, že bez zásadních změn se penzijní systém do roku 2065 propadne do deficitu ve výši 110 procent DPH.²⁶

V roce 2006 se změnilo vyplácení částečných invalidních důchodů a vdovských důchodů, které byly vypláceny souběžně s jiným důchodem. Výplata částečných invalidních důchodů, které byly pro výši příjmu z výdělečné činnosti kráceny, nebo které se z tohoto důvodu nevyplácely, náleželi v plné výši od splátky důchodu splatné v únoru 2006, a kterým byla výše vdovského důchodu omezena, protože úhrn důchodů přesáhl stanovenou nejvyšší výměru, byla od července 2006 výše jejich vdovských důchodů upravena.²⁷

V roce 2008 začala vláda Mirka Topolánka připravovat penzijní reformu, která měla zahrnovat tři fáze. Stačila se však zrealizovat pouze první a to takzvaná parametrická část, která zvýšila např. věk odchodu do důchodu. V druhé fázi se počítalo s vytvořením rozpočtové rezervy a třetí fáze počítala s možností pojištěnců dobrovolně vyvést část svých prostředků z průběžného systému na soukromé účty. Tato penzijní reforma měla být financována z privatizace.²⁸

V roce 2010 začaly platit uzákoněné parametrické změny. Především začalo platit zvýšení věku odchodu do důchodu, který byl zvýšen až na 65 let. Nezbytná doba

²⁵ *Příručka budoucího důchodce v roce 2010 : důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu.* 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 30.

²⁶ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006.* 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 12.

²⁷ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006.* 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 12.

²⁸ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006.* 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 219-220.

pojištění vzrostla z 25 na 35 let. Do této doby se již nezapočítává studium nad 18 let věku. Došlo také ke zvýšení finanční sankce za předčasné důchody.²⁹

Dnešní důchodový systém je spravován mnohem zodpovědněji a efektivněji než v řadě dalších zemí i přesto, že je postavený prakticky výlučně na průběžném financování. Právě z tohoto důvodu nedošlo doposud k otevřené krizi celého systému. Současně paradoxně nebyla intenzivně pocíťována nutnost úpravy celého systému. Proto se v dnešní době potýkáme s celou řadou problémů a to převážně v oblasti financování důchodového pojištění, nadměrné solidarity celého systému a s nedostatečným rozvojem důchodového připojištění. Nesrovnalosti ve vnitřních strukturálních vztazích, které vyvolávají u občanů pocit ohrožení jejich sociálních jistot a pocit sociální spravedlnosti, jsou také považovány za závažné.

2.2 Důchodový systém v ČR

Strukturu důchodového systému v ČR tvoří v současnosti dva výchozí systémy:

1) základní důchodový systém: státní, průběžně financovaný, dávkově definovaný, obligatorní,

2) doplňkový důchodový systém:

- ✓ systém penzijního připojištění se státním příspěvkem,
- ✓ systém životního pojištění, jehož součástí je důchodové pojištění.

Doplňkový systém je dobrovolný a v zásadě závisí na soukromých aktivitách každého občana – zaměstnance. Postupně do obou systémů doplňkového systému proniká i účast zaměstnavatelů a tak se oba tyto systémy stávají součástí tzv. II. a III. pilíře důchodového systému. II. pilíř standardně tvoří zaměstnanecké pojištění a III. pilíř soukromé pojištění jednotlivých občanů. I. pilíř představuje státní systém důchodového pojištění.³⁰

2.3 Základní pojmy z oblasti důchodového zabezpečení

V rámci této problematiky se setkáváme s několika základními pojmy, které je třeba vysvětlit. Jedná se především o následující pojmy:

²⁹ *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 219-220.

³⁰ HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 156.

Penze – penzí, ve smyslu dávky důchodového pojištění, rozumíme opakovanou výplatu peněžní částky, kterou fond vyplácí účastníku pojištění doživotně nebo po dobu definovanou v penzijním plánu nebo smlouvě.³¹

Doba pojištění – doba, po kterou musí občan přispívat ze svého platu do penzijního systému, aby mu mohl být ve stáří vyplacen důchod.³²

Důchodový věk – věk, který je stanovený právními předpisy a jehož dosažení je jednou z podmínek vzniku nároku na starobní důchod.³³

Náhradní doba pojištění – doba, po kterou pojištěnec neodvádí pojistné (nevykonává výdělečnou činnost), přesto je pojištěn.

Nárok na důchod – stav naplnění hmotněprávních podmínek, které jsou ZDP stanoveny pro přiznání plnění.

Nárok na výplatu důchodu – stav naplnění podmínek pro poskytnutí dávkového plnění peněžní povahy. Tento nárok vzniká dnem splnění podmínek stanovených zákonem pro vznik nároku na důchod a na jeho výplatu a podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu.

Osobní vyměřovací základ – měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období.

Vyměřovací základ – příjem plynoucí z činnosti zakládající účast na důchodovém pojištění (typicky mzda, zisk ze samostatné výdělečné činnosti), přičemž se započítává i náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti náležející z důvodu pracovního úrazu nebo nemoci z povolání (renta za pracovní úraz nebo nemoc z povolání).

Základní výměra důchodu – část důchodu, která je pevně stanovená zákonem o důchodovém pojištění. V současné době činí 2 170 Kč.³⁴

Procentní výměra důchodu – se stanoví z výpočtového základu procentní sazbou odpovídající délce doby pojištění.³⁵

³¹ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 262.

³² PLHOŇ, T. Důchody po plastice. *Ekonom*, leden 2010, č. 1, s. 58.

³³ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 2001, s. 149.

³⁴ MOTEJL, O., et al. *Důchody : sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. 1. vyd. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2009, s. 12 – 15.

³⁵ *Základní pojmy důchodu* [online]. 2010 [cit. 2010-8-25]. Dostupný z WWW: <<http://duchody.unas.cz/zakladni-pojmy.html>>.

2.4 Druhy důchodů

Základním právním předpisem, který upravuje důchodové pojištění, je zákon č. 155/1955 Sb., o důchodovém pojištění, schválený 30. června 1955, který nabyt účinnosti dnem 1. ledna 1996. Zákon stanovuje zejména:³⁶

- ✓ okruhy pojištěných osob,
- ✓ podmínky účasti na důchodovém pojištění,
- ✓ podmínky pro nárok na dávky důchodového pojištění,
- ✓ způsob stanovení výše dávek důchodového pojištění,
- ✓ společné zásady týkající se těchto dávek (např. pravidla pro souběh nároku na výplatu více důchodů),
- ✓ pravidla pro zvyšování důchodů,
- ✓ přechod od důchodového zabezpečení k důchodovému pojištění (přechodná ustanovení).

ČSSZ je orgánem sociálního zabezpečení a v souladu se zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, především rozhoduje o důchodových dávkách a zařizuje jejich výplatu. Mezi druhy dávek řadíme důchody starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí.

2.4.1 Starobní důchod

Starobní důchod bývá součástí penzijních plánů státu. Jedná se o základní dávku důchodového pojištění. Účelem poskytnutí této dávky je finančně zabezpečit pojištěnce poté co dovrší stanoveného důchodového věku, který je dán ze zákona. V tomto okamžiku se totiž u dotyčného předpokládá snížení jeho schopnosti být výdělečně činným a zajistit si tak veškeré své potřeby. Poživatelé starobních důchodů tvoří největší počet důchodců.

Rozlišujeme dva typy důchodů a to z hlediska podmínek nároku na starobní důchod, které se týkají důchodového věku:

- a) obecný starobní důchod, na který vzniká nárok nejdříve dosažením důchodového věku,
- b) předčasný starobní důchod, na který vzniká nárok již před dosažením důchodového věku.

³⁶ HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 156.

Nejpodstatnější změnou je skutečnost, že nárok na výplatu starobního důchodu při výkonu výdělečné činnosti již není podmíněn sjednáním pracovněprávního vztahu na dobu určitou nepřesahující dobu jednoho roku.³⁷

Starobní důchod zahrnuje jednak základní a jednak procentní výměru. Základní výměra je pro všechny druhy důchodů stejná. K 1. lednu 2010 činí tato výměra 2 170 Kč měsíčně. Procentní výměra je stanovena procentní sazbou z výpočtového základu. Pro stanovení výpočtového základu je třeba znát osobní vyměřovací základ.³⁸

Žádost o starobní důchod podává každý člověk osobně, pokud si nestanoví svého zákonného zástupce. Je také možné, aby se žadatel nechal pro podání žádosti o důchod zastoupit zmocněncem. To lze provést na základě plné moci. Žádost o starobní důchod lze sepsat nejdříve čtyři měsíce před datem, od něhož je důchod požadován. Jinak je řízení o dávce přerušeno nebo zastaveno. Později je to možné kdykoliv. Všechny žádosti o důchod (s výjimkou žádostí o důchod v působnosti příslušného orgánu Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany nebo Ministerstva spravedlnosti) sepisují OSSZ/PSSZ/MSSZ. Vždy je třeba se obrátit na správu příslušnou podle místa trvalého pobytu. V Praze je možné obrátit se na kterékoli územní pracoviště PSSZ. Při podání žádosti o důchod je třeba předložit originály následujících dokladů, popřípadě jejich úředně ověřené fotokopie:³⁹

- Občanský průkaz, cizinci se musí prokázat pasem, případně dokladem o povolení pobytu.
- Doklad o studiu či vyučení; týká se to i nedokončeného studia.
- Doklady prokazující doby zaměstnání, případně doby vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání, jestliže nejsou uvedeny v informativním osobním listu důchodového pojištění, má-li je žadatel k dispozici.
- Muži předkládají doklady o výkonu vojenské služby a civilní služby.
- Muži dále předkládají rozhodnutí OSSZ/PSSZ/MSSZ o době a rozsahu péče o dítě do 4 let věku vykonávané a ukončené v období do 30. 6. 2007 (k prokázání péče ukončené po tomto datu postačí čestné prohlášení).
- Ženy předkládají doklady prokazující výchovu dětí (od níž se odvíjí věk pro odchod do důchodu) a péči o děti (která se považuje za náhradní dobu pojištění).

ČSSZ vyplácí důchody předem a to především bezhotovostní důchody na bankovní účet klienta. Jedná se o velmi moderní a bezpečné vyplácení důchodů, které

³⁷ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 14.

³⁸ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 15.

³⁹ *Příručka budoucího důchodce v roce 2010 : důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 14-16.

využívá stále více lidí. Další možností je hotovostní výplata důchodu a to prostřednictvím České pošty. V každém kalendářním měsíci je celkem 13 možností výplatních termínů důchodů. Od 2. do 24. dne v měsíci vždy v sudé dny, a také 15. den v měsíci, je-li důchod zasílán pojištěncům do ústavů sociální péče. Zpětně lze důchod za dobu před 1.1.2009 vyplatit maximálně za tři roky. Od 1.1.2009 dochází k postupnému prodlužování této doby až na budoucích pět roků. To však pouze v případě, že už před uvedenými třemi (resp. pěti) lety vznikl nárok na výplatu důchodu.⁴⁰

Starobní důchody se stejně jako ostatní druhy důchodů v České republice pravidelně valorizují. Většinou se tak děje od ledna nového kalendářního roku. O tom, zda se budou důchody valorizovat, rozhoduje vláda svým nařízením. Ta se přitom řídí aktuálním vývojem inflace. Většinou se zvyšuje procentní, někdy i základní výměra důchodu.

Podmínky nároku na obecný starobní důchod jsou upraveny v § 29 ZDP. Mezi základní podmínky vzniku nároku na starobní důchod patří získání potřebné doby pojištění a dosažení stanoveného věku, popřípadě splnění dalších podmínek stanovených ZDP.⁴¹ Potřebná doba pojištění pro odchod do starobního důchodu v roce 2010 je 26 let a postupně se bude prodlužovat až na 35 let.

Tab. 1 - Prodlužování doby pojištění⁴²

Kalendářní rok	Potřebná doba pojištění
Před rokem 2010	25 let
2010	26 let
2011	27 let
2012	28 let
2013	29 let
2014	30 let
2015	31 let
2016	32 let
2017	33 let
2018	34 let
Po roce 2018	35 let

Důchodovým věkem se rozumí vždy individuální důchodový věk pojištěnce.⁴³ Ideálním způsobem pro stanovení důchodového věku by bylo individuální stanovení

⁴⁰ Příručka budoucího důchodce v roce 2010 : důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 23-24.

⁴¹ KAHOUN, V., VURN, V., KUČESOVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2008, s. 56.

⁴² *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 11.

⁴³ PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 11. vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2010, s. 49.

podle tempa procesu stárnutí u každého jednotlivého pracovníka. To však za současných ekonomických podmínek rozdělování nelze uskutečnit pro technické překážky a hlavně pro dosud omezené hospodářské a finanční možnosti. Důchodový věk tedy představuje jakousi společenskou konvenci, jakýsi kompromis na daném stupni společenského vývoje, který může více nebo méně odpovídat skutečným potřebám a možnostem doby.⁴⁴ V první řadě je důchodový věk rozlišován podle toho, zda se jedná o muže či o ženu. U žen se pak důchodový věk dále diferencuje dle počtu vychovaných dětí. Dalším kritériem pro stanovení důchodového věku je rok narození pojištěnce, tj. zda se pojištěnec narodil před rokem 1936, v období let 1936 až 1968 a po roce 1968. Stanovení důchodového věku ovlivňuje tedy několik kritérií – pro zjednodušení můžeme důchodový věk rozdělit na obecný důchodový věk a na snížený důchodový věk. Při stanovení sníženého důchodového věku se zohledňují právní předpisy přijaté před účinností ZDP a zachovávají se tak výhodnější nároky získané podle těchto předpisů.⁴⁵

U obecného důchodového systému je tomu takto:⁴⁶

- u pojištěnců narozených před rokem 1936 činí důchodový věk u mužů 60 let a u žen 53 až 57 let podle počtu vychovaných dětí,
- u pojištěnců narozených v období od roku 1936 do roku 1968 se důchodový věk postupně zvyšuje až na 65 let pro muže a pro ženy, které nevychovaly žádné dítě nebo vychovaly jedno dítě a dále na věk 62 až 64 let u ostatních žen podle počtu vychovaných dětí. Princip zvyšování důchodového věku zůstává v zásadě nezměněn, tzn. o 2 měsíce u mužů a o 4 měsíce u žen za každý i započatý kalendářní rok z doby po 31. 12. 1995,
- u pojištěnců narozených po roce 1968 činí důchodový věk 65 let u mužů a 62 až 65 let pro ženy podle počtu vychovaných dětí.

Starobní penze je vyplácena doživotně a v některých případech podle rozhodnutí účastníka také jen po předem stanovenou dobu.⁴⁷

O starobní důchod je možné požádat i před dosažením důchodového věku. V takovém případě se jedná o tzv. předčasný starobní důchod. Přiznání starobního důchodu před dosažením důchodového věku, ve kterém by jinak nárok na tento důchod

⁴⁴ TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 2001, s. 150.

⁴⁵ PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 11. vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2010, s. 49.

⁴⁶ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 12.

⁴⁷ CIPRA, T. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. 1. vyd. Praha : HZ, 1996, s. 22.

vznikl, bylo poprvé umožněno na základě nařízení vlády ČSSR č. 118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu. Toto nařízení vlády začalo být účinné od 1. července 1988.⁴⁸

Od 1. ledna 2010 je zákonem upravován již jeden druh předčasného starobního důchodu. Za odchod do předčasného důchodu je však žadatel sankcionován. Dochází tím totiž ke snižování procentní výměry důchodu. Výplata předčasného starobního důchodu nenáleží do dosažení důchodového věku v případě, že je vykonávána výdělečná činnost nebo je poskytována podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci.⁴⁹

Nárok na přiznání tohoto druhu starobního důchodu vzniká v závislosti na dosaženém věku pojištěnce a na získání potřebné doby pojištění.⁵⁰ Vzniká však nejdříve ode dne, od kterého do dosažení důchodového věku chybí nejvýše tři roky. U osob, jejichž důchodový věk je 63 a více let, bude dokonce možné odejít do tohoto důchodu již v 60 letech.⁵¹

2.4.2 Invalidní důchod

Občané, kteří v důsledku nepříznivého zdravotního stavu ztratili způsobilost pracovat nebo jejichž způsobilost k práci byla výrazně snížena, jsou ze systému důchodového pojištění zabezpečeni formou invalidního důchodu.⁵² Jedná se tedy o dávku podmíněnou porušením zdraví.⁵³

Invalidní důchody v sociálním pojištění stejně jako ostatní dávky tohoto systému je nutno považovat za náhradu ztráty pravidelných příjmů, nikoliv za kompenzaci všech případů vrozeného nebo získaného zdravotního poškození. Důchodové pojištění občanů s nepříznivým zdravotním stavem je koncipováno tak, aby motivovalo jejich návrat do pracovního procesu, který by neohrožoval jejich zdraví a umožnil jim opatřit si dostatečné finanční prostředky vlastním přičiněním.⁵⁴

Od 1. 1. 2010 dochází k zásadním koncepčním změnám v posuzování nároků na důchody podmíněné dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem (invalidní důchody) a

⁴⁸ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 149.

⁴⁹ *Příručka budoucího důchodce v roce 2010 : důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 12.

⁵⁰ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 16.

⁵¹ *Příručka budoucího důchodce v roce 2010 : důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 12.

⁵² KAHOUN, V., VURN, V., KUČESOVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2008, s. 59.

⁵³ MOTEJL, O., et al. *Důchody : sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. 1. vyd. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2009, s. 37.

⁵⁴ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 213.

ve způsobu stanovení jejich výše.⁵⁵ Místo dvou druhů invalidity s odpovídajícími dvěma druhy důchodů se zavádí invalidita jediná, avšak se třemi stupni, čemuž odpovídá rovněž invalidní důchod jediný, ovšem rozlišený jak názvem, tak i způsobem určení výše, právě ve vztahu k danému stupni invalidity. Definice jednotlivých stupňů se číselně přizpůsobuje realitě.⁵⁶ Zákon již dle stupně invalidity nebude rozlišovat, zda se jedná o plný nebo částečný invalidní důchod.⁵⁷

Tab. 2 - Stupně invalidity (v %)⁵⁸

Invalidní důchody od 1. 1. 2010	Pokles pracovní schopnosti v %
Invalidita I. stupně	35-49
Invalidita II. stupně	50-69
Invalidita III. stupně	70 a více

O invaliditě rozhodují okresní správy sociálního zabezpečení, konkrétně lékařská posudková služba, která za tímto účelem posuzuje zdravotní stav a pracovní schopnost občanů.⁵⁹ Při posuzování zdravotního stavu žadatele o důchodovou dávku podmíněnou dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem je třeba, aby si posudkový lékař OSSZ vyžádal dostatečné podklady, tj. nejen zdravotnickou dokumentaci od ošetřujícího lékaře, u něhož je pojištěnec v dispenzární péči, či zdravotnickou dokumentaci z hospitalizace v lůžkovém zdravotnickém zařízení, pokud mohou přispět k objektivizaci data vzniku invalidity.⁶⁰

Změny nastávají i u podmínek nároku na invalidní důchod. Nárok na invalidní důchod vzniká pojištěnci při současném splnění následujících podmínek:⁶¹

- nedosáhl ještě 65 let,
- stal se invalidním pro invaliditu prvního, druhého či třetího stupně,
- získal potřebnou dobu pojištění nebo se stal invalidním v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání,
- nesplnil podmínky na starobní důchod podle § 29 zákona,

⁵⁵ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 17.

⁵⁶ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V. *Důchodové předpisy s komentářem*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2010, s. 199.

⁵⁷ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 238.

⁵⁸ *Renten in der Tschechischen Republik und Bundesrepublik Deutschland*. 1. vyd. Praha : Tschechische Sozialversicherungsverwaltung, 2009, s. 5.

⁵⁹ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 236.

⁶⁰ MOTEJL, O., et al. *Důchody : sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. 1. vyd. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2009, s. 156.

⁶¹ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 18.

- nedosáhl ještě důchodového věku, byl-li mu přiznán předčasný starobní důchod.

Ke změně délky potřebné doby pojištění pro vznik nároku na důchod nedochází, pouze nově zákon rozšiřuje u pojištěnců starších 38 let možnost splnění podmínky doby pojištění. Pro tento okruh pojištěnců činí potřebná doba pojištění 10 roků, které však musí být získány v období posledních 20 let před vznikem invalidity.⁶² V případě, že invalidita vznikla následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání) se podmínka potřebné doby pojištění nevyžaduje.⁶³

Od ledna 2010 dochází nově k zániku nároku na invalidní důchod dnem, kdy jeho poživatel dosáhne věku 65 let, a tímto dnem vznikne poživateli nárok na starobní důchod. V tomto případě dochází k přeměně invalidního důchodu na starobní důchod.⁶⁴ Nárok na tento druh starobního důchodu nevyklučuje nárok na starobní důchod podle ustanovení § 29 odst. 1 až 3 zákona. Řízení o přeměně invalidního důchodu na starobní důchod se zahajuje z moci úřední, tedy zcela nezávisle na vůli poživatele invalidního důchodu.

Od 1. 1. 2010 musí být na rozhodnutí o invalidním důchodu vždy uvedeno:⁶⁵

- o jaký stupeň invalidity se jedná,
- den vzniku invalidity nebo den, od něhož došlo ke změně stupně invalidity,
- procentní míra poklesu pracovní schopnosti pojištěnce, a činí-li pokles pracovní schopnosti aspoň 70 %, též údaj o tom, zda je pojištěnec schopen výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek,
- označení orgánu, který posoudil zdravotní stav a pracovní schopnost pojištěnce a datum tohoto posouzení,
- jde-li o pracovní úraz nebo nemoc z povolání, též skutečnost, že invalidita vznikla jako následek pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

Výše procentní výměry invalidního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění a dopočtené doby získané do dosažení důchodového věku, a to v závislosti na stupni invalidity.⁶⁶ Jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně, činí výše procentní výměry 0,5 % výpočtového základu měsíčně za každý celý rok doby pojištění, u invalidních důchodů

⁶² KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1.vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 238.

⁶³ *Renten in der Tschechischen Republik und Bundesrepublik Deutschland*. 1. vyd. Praha : Tschechische Sozialversicherungsverwaltung, 2009, s. 6-7.

⁶⁴ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 238.

⁶⁵ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 18-19.

⁶⁶ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 18-19.

pro invaliditu druhého stupně 0,75 % výpočtového základu a pro invaliditu třetího stupně 1,5 % výpočtového základu.⁶⁷

2.4.3 Pozůstalostní důchody

Pozůstalostní penzí se má na mysli dávka, která je určena pro pozůstalé v případě smrti účastníka penzijního plánu. Pozůstalými jsou míněni nejbližší příbuzní či obecněji oprávněné osoby určené účastníkem. Nejčastějšími formami pozůstalostních penzí jsou penze vdovská či vdovecká a penze sirotčí.⁶⁸

Vdovský a vdovecký důchod náleží jedinci v případě úmrtí manžela nebo manželky.⁶⁹ Pokud zemře manžel a jsou splněny zákonem stanovené podmínky, pozůstalé manželce je vyplácen vdovský důchod. V případě, že zemře manželka, pak pozůstalý muž je ze zákonem stanovených podmínek poživitelem vdoveckého důchodu. Podmínky pro poskytování vdovského a vdoveckého důchodu jsou stejné.⁷⁰ Nárok na vdovský a vdovecký důchod se nemění; právní úprava od 1. 1. 2010 reaguje zejména na změny týkající se invalidního důchodu.

Vdova nebo vdovec má nárok na vdovský nebo vdovecký důchod po manželovi nebo manželce, jestliže zemřelý či zemřelá:⁷¹

- a) pobíral/a starobní důchod, nebo
- b) pobíral/a invalidní důchod nebo
- c) ke dni smrti splnil/a podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo
- d) ke dni smrti splnil/a podmínky nároku na starobní důchod, nebo
- e) zemřel/a následkem pracovního úrazu.

Vdovský důchod (vdovecký důchod) náleží jedinci po dobu jednoho roku od smrti manžela (manželky).⁷² Nárok na vdovský či vdovecký důchod i po jednom roce od smrti manžela či manželky má vdova či vdovec tehdy, pokud:⁷³

- a) pečuje o nezaopatřené dítě,

⁶⁷ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 238.

⁶⁸ CIPRA, T. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. 1. vyd. Praha : HZ, 1996, s. 23.

⁶⁹ *Renten in der Tschechischen Republik und Bundesrepublik Deutschland*. 1. vyd. Praha : Tschechische Sozialversicherungsverwaltung, 2009, s. 6-7.

⁷⁰ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 239.

⁷¹ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 20.

⁷² *Renten in der Tschechischen Republik und Bundesrepublik Deutschland*. 1. vyd. Praha : Tschechische Sozialversicherungsverwaltung, 2009, s. 6-7.

⁷³ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 21.

- b) pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost),
- c) pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela či zemřelé manželky, který s ní či s ním žije v domácnosti a je závislý či závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost),
- d) je invalidní ve třetím stupni, nebo
- e) dosáhla či dosáhl alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

Nárok na vdovský nebo vdovecký důchod zaniká uzavřením nového manželství.

V takovém případě potom vzniká nárok na poskytnutí tzv. „odbytného“ ve výši 12 měsíčních splátek vdovského (vdoveckého) důchodu.⁷⁴

Sirotčí důchod je poskytován nezaopatřenému dítěti, kterému zemřel rodič nebo osvojitel nebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, a dítě na ní bylo převážně odkázáno výživou s tím, že zemřelá osoba musí splnit stejné podmínky jako pro vznik vdovského (vdoveckého) důchodu.⁷⁵

Stejně jako u vdovského a vdoveckého důchodu jsou podmínky nároku na přiznání sirotčího důchodu stejné jako podmínky stanovené předpisy účinnými před 1. 1. 2010; právní úprava i zde reaguje na změny týkající se invalidního důchodu.

Nezaopatřené dítě má tedy nárok na sirotčí důchod po svém rodiči (osvojiteli) nebo po osobě, která dítě převzala do péče, jestliže rodič (osvojitel) nebo tato osoba:⁷⁶

- a) pobíral/a starobní důchod, nebo
- b) pobíral/a invalidní důchod nebo
- c) ke dni smrti splnil/a podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo
- d) ke dni smrti splnil/a podmínky nároku na starobní důchod, nebo
- e) zemřel/a následkem pracovního úrazu.

Pokud dítěti zemrou oba rodiče, má nárok na důchod po každém z nich. K zániku nároku na sirotčí důchod dojde při osvojení sirotka. Důchod je tvořen základní

⁷⁴ *Renten in der Tschechischen Republik und Bundesrepublik Deutschland*. 1. vyd. Praha : Tschechische Sozialversicherungsverwaltung, 2009, s. 6-7.

⁷⁵ KAHOUN, V., VURN, V., KUČESOVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2008, s. 61-62.

⁷⁶ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 21-22.

výměrou, která činí 2 170 Kč a procentní výměrou, jejíž výše činí 40 % procentní výměry přímého důchodu, na který měla nebo by měla zemřelá osoba nárok.⁷⁷

2.5 Souběh nároků na důchody

Jsou situace, kdy může dojít k souběhu nároku na výplatu více důchodů a takové situace jsou také upravené zákonem. V některých případech je umožněna výplata více důchodů a v některých je tato výplata vyloučena.⁷⁸

Pokud jde o souběh nároků na výplatu přímých důchodů, je možné pobírat vždy jen jeden, a to ten vyšší. Je-li výše těchto důchodů stejná, vyplácí se důchod, který si oprávněný zvolil. Dnem úpravy výplat důchodů zanikají nároky na důchody, které se nevyplácejí. Občan tedy může mít nárok na výplatu pouze jednoho přímého důchodu.⁷⁹

Jak už bylo jednou zmíněno, tak uvedené pravidlo neplatí – v tom je jedna z modifikací – při souběhu nároků na dva sirotčí důchody.⁸⁰ Přejde-li dítě o oba rodiče, má nárok na výplatu sirotčího důchodu po každém z nich. V tomto případě náleží z vyššího důchodu základní i procentní výměra v plné výši, z nižšího důchodu pak pouze procentní výměra.⁸¹

2.6 Valorizace důchodů a relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě

Pravidla pro zvyšování důchodů jsou stanovena v § 67 ZDP. Podle pravidel pro zvýšení důchodů se důchody zvyšují v pravidelném termínu nebo v mimořádném termínu. Pravidelným termínem je leden kalendářního roku a důchody se zvyšují od splátky důchodu splatné v lednu; podmínkou pro zvýšení důchodů v pravidelném termínu je, že zvýšení činí alespoň 2 %. Mimořádným termínem je pátý kalendářní měsíc následující po měsíci, v němž růst cen dosáhl za stanovené období aspoň 5 %.⁸²

Průměrný důchod v ČR za rok 2010 činil 10 033 Kč, přičemž u mužů činil více než o 2 000 Kč než u žen. Muži tedy v průměru pobírali 11 152 Kč a ženy 9 109 Kč. Nejvyšší důchody byly vypláceny v Praze a naopak nejnižší v Olomouckém kraji. ČSSZ evidovala v lednu 2010 celkem 2 220 211 starobních důchodců a 4 874 442 poplatníků

⁷⁷ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 239.

⁷⁸ KAHOUN, V., VURN, V., KUČESOVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2008, s. 62.

⁷⁹ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 240.

⁸⁰ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 209.

⁸¹ *Sociální zabezpečení 2010*. 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010, s. 23.

⁸² PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 11. vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2010, s. 94.

pojistného na důchodové pojištění. Na jednoho starobního důchodce tak přispívalo 2,20 poplatníků. Při počtu 2 792 060 všech důchodců tak na jednoho důchodce přispívalo 1,75 poplatníků pojistného.⁸³ Relace průměrného starobního důchodu k průměrné čisté mzdě se od roku 1988 snížila až o 6 % (viz příloha III). Mzdy se tedy přizpůsobují více inflaci oproti penzím a to má pak samozřejmě negativní důsledky na životní úroveň penzistů.

Je až překvapující, že někteří lidé nemají vůbec představu o současně uváděné výši průměrného důchodu. Většina občanů, která prošla dotazníkovým šetřením, se totiž domnívá, že průměrný důchod je menší než 10 000 Kč. Pouhých 8 % otázaných si myslí, že je průměrná penze vyšší, než ve skutečnosti je. Tato otázka průměrného důchodu je však velmi sporná. Někdo může např. argumentovat tím, že pokud ani 60 % populace nedostává průměrnou mzdu, tak ani 60 % důchodců nemůže dostávat průměrný důchod. To jsou ukazatele, o kterých se informace příliš nešíří, jsou však bohužel skutečností (viz příloha II).

V roce 2011 má penze vzrůst o 371 korun na 10 494 korun. To znamená nárůst reálných důchodů o 1,4 procenta. Vláda vycházela z toho, že byly splněny valorizační podmínky, protože inflace narostla o 2,2 procenta. Podle návrhu by se měla zvýšit i procentní výměra na 3,9 % a základní výměra by se měla zvýšit o 60 korun na 2 230 korun.⁸⁴

⁸³ *Průměrný důchod je 10033 Kč. Muži mají o dva tisíce více než ženy* [online]. Praha : NAŠEPENÍZE.CZ s.r.o., 18.03.2010 [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.nasepenize.cz/s.r.o./prumerny-duchod-je-10033kc-muzi-maji-o-dva-tisice-vic-nez-zeny-6468>>.

⁸⁴ *Průměrný důchod v příštím roce vzroste o 371 korun* [online]. Praha : MEDIAFAX. CZ, 29.09.2010 [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.mediafax.cz/domaci/3103916-Prumerny-duchod-v-pristim-roce-vzroste-o-371-korun>>.

3 KOMPARACE ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU S DŮCHODOVÝMI SYSTÉMY VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍ

Důchodové systémy evropských zemí se liší v mnoha aspektech. Některé již byly reformovány a jiné se stejně jako Česká republika teprve na reformu připravují. U některých států, které svůj důchodový systém už reformovaly, se již objevují problémy spjaté s reformou.

Česká republika se může od některých států inspirovat, jak důchodový systém reformovat, a proto je dobré vědět, jak fungují důchodové systémy ve světě. Samozřejmě je nezbytné, aby se o odezvěch reform jiných států informovala především naše politická reprezentace a jednala dle tohoto aspektu.

Podle autorky této práce by však měli i samotní občané vědět o tom, jak fungují důchodové systémy v jiných zemích. Lidé by se pak lépe orientovali v jednotlivých navrhovaných způsobech řešení, jak reformovat důchodový systém v České republice. Takhle nemají třeba ani představu o čem politici jednají, když projednávají svůj způsob řešení a dostatečně s ním občany neseznámí. Kdyby měli občané lepší představu o důchodových systémech v jiných státech a jejich fungování, pak by si mohli představit o jednotlivých navrhovaných řešení více a udělali by si i obrázek o tom, jaké řešení je lepší a jaké je méně přijatelné, protože v jiném státě nefunguje. Nemuseli by se pak důchodové reformy tolika obávat, nebo by se ji naopak obávali právem (viz příloha II).

Průzkum totiž ukázal, že přes 80 % dotázaných nemá vůbec představu, jak fungují penzijní systémy v ostatních státech. Jen každý 10. člověk se v mezinárodních penzijních systémech alespoň trochu orientuje (viz příloha II).

3.1 Německo

Současně nastavený důchodový systém v Německu je stejně jako v České republice dlouhodobě finančně neudržitelný. Oba důchodové systémy jsou si v mnoha případech velmi podobné. Výplata penzí německou státní pokladnu značně zatěžuje. Obdobný problém je i v České republice. V obou zemích je zaveden průběžný systém financování penzí (pay-as-you-go). V obou zemích je vysoké sociální pojištění či občané s nadprůměrnými příjmy mají nízké penze. Hlavně však státní penze v obou zemích klesá.

V Německu je velkým trendem odcházet do předčasného důchodu, což je možné již v 60 letech. Tím však dochází k velkému znevýhodnění na penzi. Rozdíl mezi

předčasnou penzí a řádnou starobní penzí se však rok od roku zvyšuje. Čerpání předčasné penze tak bude ještě více „sankcionováno“ nižší penzí.⁸⁵

Stejně jako několik států Evropy, tak i Německo již reformovalo svůj důchodový systém. Reforma Německu pomohla ze stagnace k nejsilnějšímu růstu hospodářství za posledních deset let.⁸⁶ V Německu mohou být vypláceny různé druhy starobních důchodů. Pro každý druh důchodu je stanovena odlišná věková hranice.

3.2 Slovensko

Vláda provedla v letech 2004 a 2005 radikální řez: zavedla parametrické změny státního důchodového systému, které spočívaly v dávkově definovaném výpočtu penzí s vyšší zásluhovostí. Věk odchodu do důchodu se posunul na 62 let.⁸⁷

Založen byl druhý pilíř fondového spoření, který je pro většinu populace dobrovolný. Povinný je pro ty, kteří poprvé vstupují na trh práce. Fondový pilíř zabezpečuje šest správcovských společností, z nichž každá nabízí tři fondy – konzervativní, vyvážený a růstový. Liší se od sebe skladbou portfolia, a tedy investičním rizikem a výnosovým potenciálem. Slovinci do těchto fondů odvádějí 9 % z hrubého platu, tedy polovinu toho, co jinak platili na důchodové pojištění státu.⁸⁸

Ekonomika začala mít navíc zdravý základ. Je tažena zahraničním obchodem a investicemi a nevytváří se tak tlak na vyšší inflaci. Pro Slovensko bylo velmi důležité udržet ceny při zemi, aby mohlo v roce 2009 přijmout euro. Tento rychlý vzestup je dílem reformy předchozí vlády Mikuláše Dzurindy. Ta zavedla rovnou daň, změnila penze, sociální systém i zdravotnictví a začala snižovat státní dluhy. Vytvořila tak atraktivní prostředí pro zahraniční investory. Jeho nástupce Fico se pak pustil jen do drobných úprav.⁸⁹

Dalo by se říci, že důchodová reforma na Slovensku splnila svůj účel. Proč ji tedy současná vláda kritizuje a dokonce přemýšlí o změnách? Důvodem je pokračování růstu schodku státního důchodového systému, které má negativní vliv na stav veřejných financí. Deficit způsobuje odliv peněz ze státního systému do soukromých fondů.

Slovenská vláda počítala s tím, že při spuštění reformy bude úbytek sanovat penězi z privatizace. Ty nebudou stačit a nebude z čeho vyplácet státní důchody.

⁸⁵ *Jak klesá penze v Německu?* [online]. 28.5.2010 [cit. 2010-8-30]. Praha : Fincentrum Media s.r.o., Dostupný z WWW: <<http://investujeme.cz/clanky/jak-klesa-penze-v-nemecku/>>.

⁸⁶ ZLÁMALOVÁ, L. Léčba Dzurindou přinesla Slovensku rekordní růst. *Hospodářské noviny, únor 2007*, č. 32, s. 1.

⁸⁷ RYS, V. Důchodoví skokani. *Ekonom*, leden 2007, č. 2, s. 36.

⁸⁸ RYS, V. Důchodoví skokani. *Ekonom*, leden 2007, č. 2, s. 36.

⁸⁹ ZLÁMALOVÁ, L. Léčba Dzurindou přinesla Slovensku rekordní růst. *Hospodářské noviny, únor 2007*, č. 32, s. 1.

Objevují se názory, že soukromé penzijní fondy by měly ze svých prostředků sanovat propad státního důchodového účtu. To však může celou reformu u veřejnosti zpochybnit.⁹⁰

3.3 Švédsko

Švédský důchodový systém vyšel z tzv. beveridgeovského typu sociálního státu, založeného na univerzálním pokrytí celé populace jednotnou dávkou. V poválečném období se transformoval do podoby tzv. skandinávského modelu sociálního státu. Jedná se o sociálně demokratický institucionálně nedistributivní sociální stát. Důchodový systém je v něm univerzalistický, spočívá na plné odpovědnosti státu za blaho všech důchodců. Pokrytí dávkami je zde mnohem štedřejší než v původním liberálněji orientovaném beveridgeovském modelu. Na počátku 90. let prošlo Švédsko obdobím hospodářské recese doprovázené růstem nezaměstnanosti. Poklesla i míra ekonomické aktivity. Varovné analýzy před možným selháním systému se ve Švédsku objevovaly od 80. let. Návrhy na reformu byly vypracovány v letech 1992 – 1994. Reforma byla zahájena v roce 1999. Švédská důchodová reforma deklarovala čtyři cíle:⁹¹

- ✓ finanční stabilita,
- ✓ spravedlnost,
- ✓ transparentní redistribuce příjmů,
- ✓ vytvoření finančních úspor spravovaných soukromými institucemi.

Úhelným kamenem reformy byla transformace dávkového systému na příspěvkový a to s konstantní příspěvkovou sazbou. Švédsko zavedlo na místo důchodu složeného z pevné dávky a doplňkové dávky odvozené z příjmů dva typy příspěvkově definovaných systémů a to NDC (nový průběžně financovaný příspěvkový systém) a FDC (individuální finanční účty, financované fondově). Tyto dva systémy tvoří první dva pilíře nového důchodového systému, které pokrývají všechno ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Nový systém se vztahuje pouze na důchody starobní, nikoli invalidní nebo pozůstalostní. Důchodový systém se ve Švédsku skládá celkem ze tří pilířů:⁹²

- ✓ průběžně financovaný příspěvkově definovaný systém (NDC),
- ✓ povinný fondový příspěvkově definovaný systém (FDC),
- ✓ doplňkový systém kolektivního a individuálního pojištění.

⁹⁰ RYS, V. Důchodoví skokani. *Ekonom*, leden 2007, č. 2, s. 36.

⁹¹ HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 192-201.

⁹² HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 192-201.

Změna systému přinesla celou řadu pozitivně vnímaných změn. Vazba výše důchodu na naději dožití činí věk odchodu do důchodu předmět svobodné volby a vnáší do systému žádoucí flexibilitu. Sociální pojištění je zcela odděleno od sociální politiky, což činí obě záležitosti transparentnějšími. Systém však dále nese znaky redistribuce prostředků. Zavedení těsnější vazby mezi příspěvků a dávkami snižuje deformace na trhu práce a odstraňuje motivaci k časnému odchodu do důchodu.⁹³

Z již uvedeného mizivého počtu lidí, kteří mají alespoň nějakou představu o penzijních systémech v ostatních zemích světa, je většina pro důchodový systém, který funguje ve skandinávských zemích a to zejména právě ve Švédsku (viz příloha II).

⁹³ HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 192-201.

4 DŮCHODOVÁ REFORMA V ČESKÉ REPUBLICE

Důchodová reforma se připravuje již mnoho let a je výsledkem neschopnosti politické scény přijmout odpovědnost za důstojný život rozhodující většiny obyvatel země ve stáří. Přijatá opatření jsou extenzivní a dále zhoršují situaci seniorů v zemi. Nekoncepční rodinnou politikou, nedostatečnou provázaností do daňové oblasti a rovněž tak do oblasti důchodového nemocenského pojištění a rovněž tak převažujícím spotřebním stylem života v poslední době došlo k velmi negativnímu demografickému vývoji, jehož prvé důsledky zakrátko pocítí průběžný důchodový systém.⁹⁴ Proto nezbytnost důchodové reformy v ČR dnes již nikdo nezpochybňuje. Názory odborníků a politických stran (neboť důchodová reforma je vysoce politická záležitost) na její provedení jsou však diametrálně odlišné.

Co se týče pohledu veřejnosti na reformu penzijního systému České republiky, tak dle dotazníkového šetření se na ni dívá většina obyvatel velmi skepticky. Důchodové reformy se totiž dle tohoto šetření obává více jak polovina občanů České republiky. Jen pouhých 7 % obyvatel na ni pohlíží pozitivně a domnívá se, že reforma bude natolik úspěšná, že spraví český důchodový systém bez problémů (viz příloha II).

V rámci těchto výsledků je velmi důležité zamyslet se nad tím, co je vůbec příčinou toho, že se lidé dívají na důchodovou reformu až tolik skepticky. Autorka se domnívá, že mnoho lidí je znepokojeno nejen tím, že se o reformě mluví již několik let a provedly se zatím jen nepatrné parametrické změny, které situaci neřeší dostatečně, ale také tím, že čeští politici zatím nenachází politický konsensus při řešení tak důležitého fenoménu, kterým je důchodový systém (viz příloha II).

4.1 Možnosti důchodové reformy

Existuje několik možností jak reformovat důchodový systém. Jedná se především o možnost:

- a) **parametrických změn** – pouhým nastavením parametrů na straně příjmů systému a výdajů systému je možné zabezpečit fungování důchodového systému i v dalších letech.⁹⁵ Touto cestou se vydala i Česká republika.

Mezi parametrické změny, které proběhly v České republice od 1. ledna 2010, patří zvýšení věku pro odchod do důchodu. Ten se začíná zvyšovat postupně tak, aby v roce 2030 muži odcházeli na stáří až v 65 letech. Stejně na tom budou bezdětné ženy a ty, které vychovaly jedno dítě. S dalším počtem dětí se věk odchodu do důchodu

⁹⁴ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 271.

⁹⁵ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 221-222.

snižuje. Mezi další novoty, které se dotknou všech Čechů bez rozdílu, patří změna povinné doby pojištění. Zatímco dříve stačilo 25 let potřebné doby pojištění, dnes může tato doba dosáhnout až 35 let. V praxi by tedy měl každý pracovat nejpozději od třiceti let, pokud chce do důchodu v pětadesáti. Ke změnám došlo i v započítávání náhradní doby důchodového pojištění. V tomto případě by měli zpozornět především studenti. Náhradní dobou pojištění už totiž nebude studium na střední, vyšší odborné a vysoké škole. Jako kompenzaci jim stát nyní dává možnost přispívat si do důchodového systému už během studia, což musí být nejméně 1660 korun měsíčně. Pokud se studenti k tomuto kroku odhodlají, je důležité myslet na to, že po ukončení školy je nutné oficiálně přispěvky ukončit a to z toho důvodu, že v pracovním poměru je platí již zaměstnavatel. U současných studentů se studium před rokem 2010 stále bude započítávat. Čerství absolventi mohou být, alespoň co se týče příspěvků na důchod, bez starostí.⁹⁶ Mezi další parametrické změny patří zavedení třístupňové invalidity podle procentního poklesu pracovní schopnosti a zvýhodňování výdělečné činnosti.⁹⁷

- b) **zavedení systému NDC** - spočívá ve vytvoření fiktivních individuálních účtů, kde by každý podle ročního výpisu mohl sledovat výši pojištění, počet odpracovaných let a podle toho by zjistil, jakou penzi by měl pobírat. Každý rok dostanou lidé vyúčtování, takže budou přesně vědět, jaký důchod by dostali, kdyby se rozhodli odejít do penze,⁹⁸
- c) **provedení systémových změn** – Tyto změny spočívají v možnosti vyvázat se buď plně, nebo částečně (opt-out) z průběžného pilíře. Místo toho by šlo o vstup do nově zřízeného kapitálového pilíře.⁹⁹

4.2 Příčiny důchodové reformy

Lidstvo, zejména v té bohatší části světa, nezadržitelně a nezvratně stárne a to rychleji než kdykoliv předtím. Tento trend začíná být snad dramatičtější než populační exploze.¹⁰⁰ Stáří je přirozené, poslední období lidského života, ve kterém se pozvolna

⁹⁶ PLHOŇ, T. Důchody po plastice. *Ekonom*, leden 2010, č. 1, s. 58.

⁹⁷ *První etapa – představení parametrických změn* [online]. Brno : Finance media a. s., 2010 [cit. 2010-9-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/postup-duchodove-reformy/parametricke-zmeny/>>.

⁹⁸ *Penze se začnou měnit od roku 2010* [online]. Praha : Borgis, a.s., 20.6.2003 [cit. 2010-9-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/10015-penze-se-zacnou-menit-od-roku-2010.html>>.

⁹⁹ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 223.

¹⁰⁰ JENÍČEK, V., FOLTÝN J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha : Beck, 2003, s. 104.

omezují (degenerují) funkce lidského organismu. Projevuje se to v postupném snižování schopnosti pracovat a aktivně reagovat na vnější svět.¹⁰¹

Demografové OSN usuzují, že v polovině tohoto století bude naši planetu obývat více lidí starších 60 let než mládeže do 15 let a Česká republika by měla patřit mezi deset zemí s nejstarší populací. Z 8,5 mil. lidí budou čtyři z deseti starší 60 let a více, přičemž průměrná délka života má činit 81 let. Míra porodnosti by se měla přiblížit ke světovému průměru. Tyto bezprecedentní demografické změny, které započaly v 19. a 20. století, jsou na nejlepší cestě změnit tvář světa. Tato tendence vyvolává řadu naléhavých otázek. Jednou z nich je právě otázka, zda dokáže zbytek aktivní populace rostoucí počet starých lidí vůbec uživit. Jen v dnešních zemích Evropské unie má být v roce 2050 na 154 mil. lidí v produktivním věku, zatímco před pěti lety to bylo 169 mil. Úbytek pracovních sil postihne podle údajů statistického úřadu Eurostat všechny evropské regiony.¹⁰²

Proces již působí problémy v rozvinutých zemích. Týká se Japonska, Itálie, Británie, Španělska – to má být v roce 2050 nejstarší zemí na světě vůbec – a také České republiky. Stranou však nezůstávají ani nejlidnatější země světa, Indie, Čína – i v nich s rostoucí životní úrovní, lepší výživou a lékařskou péčí počet starých lidí rychle narůstá. Stárnutí obyvatel ve vyspělých zemích může už brzy ohrozit jejich prosperitu. Co tedy s tím?¹⁰³ Je třeba se postarat, aby starší lidé působili v ekonomice déle. Další možností je reforma penzijního systému a liberálnější imigrační politika.¹⁰⁴ Za jeden z neúčinnějších způsobů, jak tento vývoj alespoň zmírnit, považují demografové pozdější odchod do důchodu.¹⁰⁵

Český důchodový systém je založený na průběžném povinném sociálním pojištění. Ti, kteří jsou v produktivním věku, platí svými příspěvky na důchody současným důchodcům. Až se ekonomicky aktivní jedinci ocitnou sami v důchodu, očekávají, že jim budou na důchody platit ti, kteří v mezidobí dospějí a budou vydělávat. Bohužel se tohle očekávání nemusí naplnit a to právě proto, že poměr těch, kteří do systému platí, a těch, kteří z něj své penze pobírají, se stále zmenšuje.¹⁰⁶ Nezmění-li se tedy politika v této oblasti, potenciální ekonomický růst by mohl klesnout

¹⁰¹ *Sociální agenda 2005-2010. Sociální Evropa ve světovém hospodářství. Pracovní místa a příležitosti pro všechny*. 1. vyd. Lucemburk : Evropská Komise, 2005, s. 8.

¹⁰² JENÍČEK, V., FOLTÝN J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha : Beck, 2003, s. 104-108.

¹⁰³ CABRNOCH, M., et al. *Dlouhověkost jako politická priorita*. 1. vyd. Praha : CEVRO, 2009, s. 7-9.

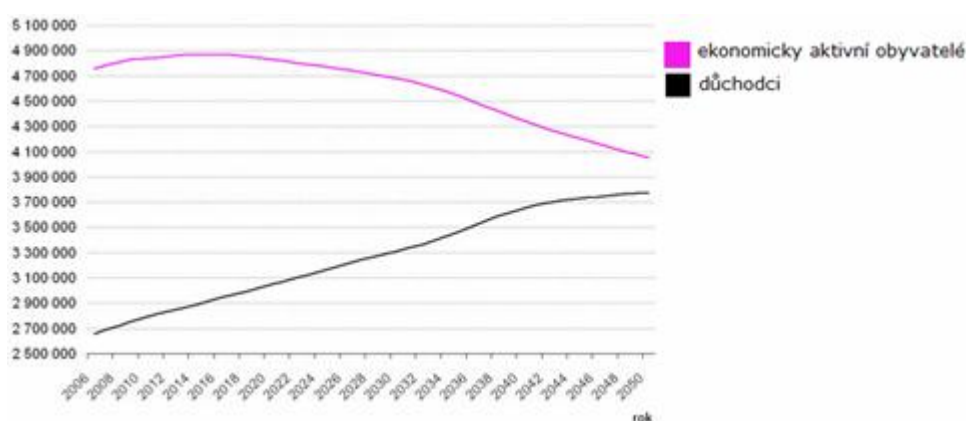
¹⁰⁴ JENÍČEK, V., FOLTÝN J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha : Beck, 2003, s. 106.

¹⁰⁵ CABRNOCH, M., et al. *Dlouhověkost jako politická priorita*. 1. vyd. Praha : CEVRO, 2009, s. 7-9.

¹⁰⁶ POTŮČEK, M. Děti? Starost, radost. *Ekonom*, červen 2010, č. 24, s. 42.

v nadcházejících desetiletích na polovinu svého současného objemu, a bude tak představovat jen o něco málo více než 1 % ročně.¹⁰⁷ Jestliže počet starých lidí v porovnání k aktivnímu obyvatelstvu vzrůstá, rostou i průměrné sociální náklady na jednoho aktivního občana, a neroste-li dostatečně celkový hrubý domácí produkt, zvyšuje se i podíl společenských spotřebních fondů na hrubém domácím produktu. Počet možných uchazečů o zabezpečení ve stáří má tedy bezprostřední vliv – ve vztahu k velikosti společenských fondů a rozdělování hrubého domácího produktu – na řešení otázky úrovně zabezpečení jednotlivců, jimž vznikl nárok na starobní důchod.¹⁰⁸ Zvětšování podílu starých osob v populaci je důsledkem demografického vývoje a je způsobeno především poklesem úrovně porodnosti, i když zde působí i zlepšování úmrtnostních poměrů a prodlužování naděje dožití.¹⁰⁹

Graf 1 - Vývoj ekonomicky aktivních obyvatel a důchodců v ČR¹¹⁰

Díky těmto problémům narůstá schodek na důchodovém účtu. Na konci listopadu roku 2010 na něm chybělo 29,7 miliardy korun, což je o 3,6 miliardy více než v říjnu téhož roku. V roce 2009 ve stejném období na důchody chybělo 27 miliard korun. Příjmy z pojistného na důchodové zabezpečení za leden – listopad roku 2010 činily 279,4 miliardy korun. Na důchody se ovšem vydalo 309,2 miliardy.¹¹¹

Pokud nebude celá situace řešena, hrozí mezigenerační konflikt. Mladí budou totiž muset nejen „živit“ více důchodců než dnes, ale také splácet veřejné dluhy, které

¹⁰⁷ *Sociální agenda 2005-2010. Sociální Evropa ve světovém hospodářství. Pracovní místa a příležitosti pro všechny*. 1. vyd. Lucemburk: Evropská Komise, 2005, s. 8.

¹⁰⁸ TOMESŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 2001, s. 15-148.

¹⁰⁹ *Demografie (nejen) pro demografy*. 1. vyd. Praha : SLON, 1998, s. 76-77.

¹¹⁰ *Vývoj počtu pojištěnců a důchodců* [online]. Praha : ODS, 2.1.2008 [cit. 2010-9-20]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ods.cz/graf.php?ID=5992>>.

¹¹¹ *Na důchody na konci listopadu chybělo 29,7 miliardy Kč (ČTK)* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 28.12.2010 [cit. 2011-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/10083>>.

dnes budoucí důchodci neodpovědně vytváří. Hlavní cestou k řešení musí být zvyšování produktivity jejich práce.

Dnešní i všechny budoucí generace seniorů musí vědět (a být schopni plánovat) jaké důchody budou mít pro zajištění kvalitního života ve stáří, kdy už se nebudou moci spolehnout na pracovní výděly. Naše důchody jsou extrémně závislé na státem organizovaném průběžném systému. Tato situace je dlouhodobě neudržitelná, a proto je nutné pokračovat v důchodové reformě směrem k vícezdrojovému systému.¹¹²

Česká republika, oproti jiným státům EU, neustále oddaluje vyřešení důchodové reformy. To je na jednu stranu velmi nezodpovědné, ale díky tomuto pomalému kroku může také získat čas na vyrovnání se s problémy, které se již objevují v reformovaných důchodových systémech jiných států.

Problém již reformovaných států je především v opětovném prohlubování deficitu státního důchodového účtu. V systému tedy není více peněz, protože systém pouze rozděluje vybrané prostředky mezi státní důchodový účet a fondy. Může za to takzvaný opt-out. Reformní státy totiž povolily snížení odvodů z hrubé mzdy do státního důchodového systému, a to za cenu nižšího důchodu v budoucnosti. To je ale nezbavuje odpovědnosti vyplácet menší penze současným důchodcům a jejich následovníkům, kterých rok od roku přibývá. Prostředky, které občané neodvedou státu, musejí ukládat do fondů. Ty by jim měly teoreticky zaručit vyšší penze, než jim může nabídnout průběžné financování. Jenže výnosy soukromých fondů jsou zatím v průměru nižší než inflace a nemohou kompenzovat pokles státem vyplácených důchodů z průběžného pilíře. To znepokojuje jak vlády reformních států, tak veřejnost.¹¹³

Kdyby v České republice k reformě důchodového systému nedošlo, vedla by situace akorát ke zvyšování odchodu do důchodu nebo ke zvyšování pojistného, anebo by měli lidé od státu tak malé důchody, že by s nimi sotva vystačili. Proto je určité důležité reformu důchodového systému již neoddalovat a přihlížet k ní jako k jednomu z nejdůležitějších kroků politické reprezentace v současné době.

Je tedy jasné, že do důchodového systému se pak bude muset dávat individuálně a dobrovolně více soukromých prostředků. Bude nutné prosadit i různé formy připojištění a spoření na důchod včetně většího zapojení zaměstnavatelů.

¹¹² CABRNOCH, M., et al. *Dlouhověkost jako politická priorita*. 1. vyd. Praha : CEVRO, 2009, s. 7-9.

¹¹³ RYSKOVÁ, S. Experimenty s budoucností. *Ekonom*, leden 2007, č. 2, s. 34.

5 NÁZORY POLITICKÝCH STRAN A JINÝCH USKUPENÍ NA DŮCHODOVOU REFORMU DO KONCE ROKU 2010 A NĚKTERÉ ZMĚNY PO ROCE 2011

Česká republika má co nejdříve předložit plán důchodové reformy v Bruselu. Evropská komise ji spolu s reformou zdravotnictví považuje za podmínku stabilizace veřejných financí a za otevření cesty k euru.¹¹⁴

Současná debata o důchodovém systému probíhá mezi dvěma krajnostmi: na jedné straně je relativistický přístup, podle něhož penzijní systém vystačí jen s kosmetickými změnami. Na druhé straně stojí radikální návrhy na privatizaci penzijního systému založené na povinných penzijních fondech. Do podoby penzijní reformy se tedy přirozeně promítají různé politické názory a to včetně otázky, jak velkou roli má stát zasahovat do života občanů.¹¹⁵

Pro důchodovou reformu, která se dosti zásadním způsobem dotýká všech občanů České republiky, je velmi důležité, aby došlo v parlamentu k politické dohodě. Ta je ale zatím nepravděpodobným jevem kvůli značně odlišným názorům na řešení důchodové reformy. Celospolečenská shoda názorů je však základním prvkem celé penzijní reformy.

Co se týče dotazovaných lidí a jejich pohledu na důchodovou reformu v autorčině šetření, tak 3/4 respondentů se domnívá, že už měla být důchodová reforma dávno vyřešena. Ani 1/3 dotazovaných se nepřiklonila k navrhovaným řešením, s kterými přišla naše politická reprezentace. Raději by řešili důchodovou reformu úplně jiným způsobem. Není bohužel ani jednoznačné, zda ti co se k navrhovaným řešením přiklání, zda se přiklání k pravici či levici. Výsledek je totiž velmi vyrovnaný (viz příloha II).

5.1 Bezděkova komise a Poradní expertní sbor

Výkonný tým zabývající se problematikou důchodů, tzv. Bezděkova komise, byl založen v roce 2004 a jeho cílem byla příprava důchodové reformy. Bezděkova komise byla složená z řad odborníků, kteří byli vybráni napříč spektrem politických stran. Komisi vedl Vladimír Bezděk. Ačkoliv komise vytvořila pět návrhů důchodové

¹¹⁴ RYSKOVÁ, S. Experimenty s budoucností. *Ekonom*, leden 2007, č. 2, s. 34.

¹¹⁵ HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 101.

reformy, nebyl žádný z nich dosud realizován. Komise byla rozpuštěna v červnu 2005.¹¹⁶

Poradní expertní sbor vznikl v lednu 2010 jako společná iniciativa ministra financí Eduarda Janoty a ministra práce a sociálních věcí Petra Šimerky. Jeho cílem bylo navázat na činnost Bezděkovy komise z let 2004 - 2005 v oblasti reformy důchodového systému v ČR, analyzovat současný stav důchodové problematiky v širším kontextu a doporučit možné cesty v reformě důchodového systému pro budoucí vládu.¹¹⁷

Podle Bezděkovy komise by měl ideální důchodový systém fungovat takto:

Klíčovým návrhem by bylo snížení sociálního pojistného. Z 28 procent vyměřovacího základu by kleslo na 23 procent. Ušetřené prostředky by zůstaly firmám a pojištěncům. O zbytek by se dělil státní průběžný systém (20 procent) a nově privátní kapitálové fondy (tři procenta). V nich by museli povinně spořit lidé mladší 40 let.¹¹⁸

Tato opatření se týkají obou variant, ke kterým došla Bezděkova komise:¹¹⁹

- 1. varianta** počítá s odvodem 20 procentních bodů z 23 procentní sazby pojistného. Zbývající tři půjdou do druhého pilíře – na individuální penzijní účty,
- 2. varianta** počítá s odvodem 23 procentních bodů z hrubé mzdy a dobrovolného spoření ve výši alespoň 3 procent na individuální účty se státním příspěvkem.

Snížení pojistné sazby má mít pozitivní dopad na trh práce a na ekonomický růst. Menší pojistná sazba se samozřejmě také ochotněji platí a vyhlídka nižších penzí přiměje lidi více si spořit.¹²⁰ Z tohoto tvrzení je jasné, že peněz ze státního systému by tedy výrazně ubylo. Tento úbytek by se však vykompenzoval zdražením základních potravin, léků a služeb. Zvýšení DPH by vyneslo 50 miliard korun ročně.

Dosavadní penzijní systém, který se po vypuknutí hospodářské recese propadl do schodku asi čtyř procent HDP, by se tak stabilizoval. Minimálně na tři generace dopředu. Propočty komise totiž tvrdí, že by fungoval až do konce století.¹²¹

Zaměstnanci na snížení pojistné sazby zřejmě nic neušetří, neboť se nabízí snížení části placené zaměstnavatelem.¹²²

¹¹⁶ *Bezděkova komise* [online]. Praha, 2010 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pojisteno.cz/penzijni-pripojisteni/bezdekova-komise-informuje/>>.

¹¹⁷ *Důchodová reforma* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/8179>>.

¹¹⁸ PRAVEC, J. Hýčkejte si své děti. *Ekonom*, červen 2010, č. 24, s. 12.

¹¹⁹ VAŠEK, P. Ať bude reforma jakákoli, rozhodně lidem nezajistí víc peněz od státu. *Hospodářské noviny*, červen 2010, č. 113, s. 3.

¹²⁰ FIALA, Z. Hořký lék na ochablé spoření. *Literární noviny*, červen 2010, roč. 21, č. 26, s. 7.

¹²¹ PRAVEC, J. Hýčkejte si své děti. *Ekonom*, červen 2010, č. 24, s. 12-13.

V Bezděkově komisi zazněl i menšinový názor Víta Samka z Českomoravské konfederace odborových svazů. Podle této varianty by byly příspěvky do systému naopak o 1 % zvýšeny ze stávajících 28 na 29 %. Byly by však v jiné struktuře. Povinný by byl jen odvod 23 procent do stávajícího průběžného systému, zato individuální spořicí účet by byl dobrovolný. Kdo se však pro něj rozhodl a přispěl by si ona další 3 procenta, dostal by stejnou částku státní podpory navrch.¹²³

Jasným vítězem operace, která by začala fungovat od roku 2015, by se staly penzijní fondy. Na jejich účtech by tímto způsobem každoročně přibývalo skoro 30 miliard korun. Jde ale o teoretický model a nikdo neví, zda tuto operaci politici prosadí či neprosadí.

Dále Bezděk argumentuje tím, že se celý systém rozdělí na dvě části – státní a soukromou a dva opěrné body jsou vždy lepší než jeden. Podle Bezděkovy komise také poroste věk odchodu do důchodu (nejméně na 65 let), povinné odvody do penzijního systému se v manželství začnou dělit na polovinu. Ženy s dětmi ztratí výhodu dřívějšího odchodu do penze.

Bezděkova komise se rozhodně nespolehá na migranty, protože ani příchod jednoho milionu cizinců za deset let nedokáže penzijní systém dlouhodobě stabilizovat. Jednou by se totiž i oni stali důchodci a státní rozpočet by zatížily i jejich rodiny, které by si s sebou většinou přiváděly.

Lidé si podle komise musí uvědomit, že jejich sociální odvody nevytváří žádný nárok na budoucí důchod. Tento nárok se vytváří pouze tím, že buď zajistí reprodukci populace, nebo si budou střídat nad rámec současných sociálních odvodů. Současné odvody totiž slouží pouze k zajištění stáří jejich rodičů.

Z těchto návrhů reformy důchodového systému tedy vyplývá jasný závěr: Pro budoucí vývoj důchodového systému bude nejlepší mít dostatek vlastního majetku, protože se státní rentou by pravděpodobně budoucí důchodce nevystačil.

5.2 Varianta důchodové reformy dle NERV

Dle návrhu na důchodovou reformu Národní ekonomické rady vlády si mají lidé mladší 40 let povinně spořit 3 % pojistného. Do státního penzijního fondu by občané

¹²² RUSÝ, P. Důchody s r. o. aneb vlci v rouše Bezděkově. *Mladá fronta*, červenec 2010, roč. 21, č. 157, s. 13.

¹²³ FIALA, Z. Hořký lék na ochablé spoření. *Literární noviny*, červen 2010, roč. 21, č. 26, s. 7.

odváděli 23 % důchodového pojistného. Naspořené prostředky nebudou moci lidé vybrat najednou. Budou vypláceny měsíčně jako doživotní anuita.¹²⁴

5.3 Varianta důchodové reformy dle ODS

ODS preferuje zajištění rovného důchodu z průběžně financovaného státního pilíře. Výše tohoto vypláceného důchodu by měla činit 20 % průměrné mzdy. Stejně jako Bezděkova komise, která navrhuje snížit povinné odvody na sociálním pojištění, tak i ODS se přiklání k tomuto návrhu. I věk potřebný pro odchod do důchodu se dle ODS zvyšuje stávajícím tempem na 65 let pro muže i ženy a následně dále roste.¹²⁵

ODS je pro pravidelnou valorizaci důchodů, protože si nepřeje další rozevírání nůžek mezi příjmy ekonomicky aktivní části obyvatelstva a důchodci. Záleží jí na sociální soudržnosti a podporuje mezigenerační solidaritu. ODS se snaží být zodpovědná k současným i budoucím seniorům, a proto chce a také musí pokračovat v důchodové reformě. Má-li důchodový systém v budoucnosti zajistit důstojné stáří, nemůže si nikdo nahlávat, že vystačí pouze se státním průběžným systémem. Do důchodového systému se bude muset podle ODS dávat více soukromých prostředků, a to na ryze individuální a dobrovolné bázi, protože jiná řešení vedou k bídě budoucí generace penzistů či zvýšenými daněmi a odvody k poklesu české ekonomiky. Prosazuje tedy různé formy připojištění a spoření na důchod, včetně většího zapojení zaměstnavatelů a možnosti částečně použít zlomek odvodů na důchodové pojištění na fondové důchodové spoření. Toto spoření na důchod má být organizované státem a bude dobrovolné. Fondové hospodaření by mělo být založeno na partnerství veřejného a soukromého sektoru a mělo by být pod důsledným dozorem státu. Tyto změny mají dlouhodobý charakter a neměly by podléhat výkyvům politického cyklu.

Dále ODS otevírá diskusi, zda je správné, aby rodiče dětí, které jsou budoucími plátcí důchodového pojištění, platili stejnou výši důchodového pojištění jako bezdětní. Základní sazba důchodového pojištění placeného zaměstnancem by tam mohla být například symbolicky zvýšena o 1 až 2 % s tím, že rodiče dětí by měli nižší sazbu právě o výše uvedená procenta. Rodiče dětí by tak platili stejné odvody jako dnes, bezdětní o 1 až 2 % vyšší. Jde o výraz solidarity bezdětných s rodiči dětí, které budou jednou financovat průběžný důchodový systém. Tímto krokem se bude výrazně demonstrovat

¹²⁴ *Varianta Národní ekonomické rady vlády NERV* [online]. Praha : Centrum holdings, 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2011/02/05/exkluzivne-pro-dvacetilete-ceka-vas-nuzna-penze/>>.

¹²⁵ *Důchodová reforma dle ODS* [online]. Brno : Finance media a. s., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/reforma-ods/>>.

mezigenerační solidarita v rodině a zavede se žádoucí částečná vazba mezi počtem rádně vychovaných dětí a příjmem v době důchodu.¹²⁶

Pokud porovnáme návrhy na důchodovou reformu ODS s navrhovaným řešením, ke kterému došel Poradní expertní sbor, je jasné, že se ODS s návrhy tohoto poradního sboru v základních bodech shoduje a tedy domluvě mezi těmito dvěma uskupeními nic nebrání.

5.3.1 5 cílů předsedy vlády Petra Nečase

Podle předsedy vlády Petra Nečase musí spolu s plánovanou změnou přijít také zásadní změna myšlení. Stárí podle něj není ani nečekaná událost, a ani pojistná událost. Je to jistota. Přesto je závislost příjmů důchodců na státu a rozhodování politiků u nás v kontextu EU extrémně vysoká, kolem 95 %.¹²⁷

Aby ale změna pravidel neměla fatální důsledky, kterých se mnozí, a ne úplně neoprávněně bojí, přichází premiér ODS a předseda vlády Petr Nečas s 5 cíli, kterých musí v budoucnu realizovaná reforma dosahovat. Specifikuje je takto:¹²⁸

1. udržení elementární mezigenerační soudržnosti – nesmí docházet k dalšímu, rozevírání pomyslných nůžek mezi reálnými mzdami a důchody,
2. důchodový systém musí být odolný vůči demografickému vývoji,
3. ekonomicky udržitelný systém v dlouhodobém horizontu,
4. systém musí být spravedlivější, což nyní není; musí obsahovat 2 prvky – princip zásluhovosti, a zároveň být záchytnou sítí před pádem do chudoby,
5. systém musí být více nezávislý na politické vůli, musí v něm být více osobní angažovanosti.

5.3.2 Hodnocení návrhu ODS Výkonným sborem

Přechod na systém rovného důchodu vede ke snižování výdajů důchodového systému a to zejména díky prodlužování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Rizikem na výdajové straně je nízká výše rovného důchodu. Příjmy celého důchodového systému tak postupem času klesnou.¹²⁹ Takto nastavený systém také

¹²⁶ CABRNOCH, M., et al. *Dlouhověkost jako politická priorita*. 1. vyd. Praha : CEVRO, 2009, s. 16-17.

¹²⁷ *Důchod je jen na nás, stát se o své občany už nepostará. Nemá na to peníze!* [online]. Zlín : Asociace finančních poradců, 12.10.2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.afp-cz.eu/index.php?los=aktuality>>.

¹²⁸ *Důchod je jen na nás, stát se o své občany už nepostará. Nemá na to peníze!* [online]. Zlín : Asociace finančních poradců, 12.10.2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.afp-cz.eu/index.php?los=aktuality>>.

¹²⁹ *Důchodová reforma dle ODS* [online]. Brno : Finance media a. s., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/reforma-ODS/>>.

motivuje k odchodu do předčasného důchodu, neboť dodatečný rok na trhu práce nemá za následek zvýšení v budoucnu vypláceného starobního důchodu.¹³⁰

5.4 Varianta důchodové reformy dle ČSSD

ČSSD variantu Bezděkovy komise důchodové reformy jednoznačně odmítají. Ze všeho nejvíce se jim nelíbí, že varianty počítají se snížením důchodového pojištění o pět procent, kvůli kterým vypadne z penzijního systému ročně 55 miliard a tento výpadek má z větší části nahradit sjednocení DPH na 19 procentech.

To by sice na jedné straně mírně snížilo ceny většiny zboží a služeb, na druhé straně by to ale citelně prodražilo potraviny, nealkoholické nápoje, léky nebo hromadnou dopravu. Na toto výrazné zvýšení DPH by pak doplatili zejména důchodci a lidé s nižšími příjmy a s tím sociální demokracie nikdy souhlasit nebude.¹³¹

Sociální demokraté, na rozdíl od demokratických stran, nepočítají s tzv. druhým pilířem. Zavrhuje tedy možnost svěřením svých prostředků do rukou soukromých společností a zachovává v této oblasti monopolní úlohu státu.

Koncept, který ČSSD preferuje, je tzv. příspěvkově definovaný (NDC) systém, který vznikl zhruba před 10 lety ve Švédsku. Jde o příspěvkově definovaný systém průběžně financovaný. Systém důchodového pojištění by měl být podle koncepce ČSSD financován ze dvou základních zdrojů, a to z příspěvků pojištěnců a z úhrad ze státního rozpočtu, které se budou skládat z plateb za náhradní doby, financování minimálního garantovaného příjmu důchodců a z financování provozních výdajů správce pojištění (tj. ČSSZ).¹³²

5.4.1 Důchodová reforma dle Jiřího Paroubka

Nejlepší důchodovou reformou je podle Jiřího Paroubka aktivní politika podpory rodin s dětmi, propopulační opatření, využití pozitivní ekonomické migrace, podpora ekonomického růstu a současně potírání nezaměstnanosti. Průběžný systém financování má řadu nesporných výhod. Především je neutrální k inflačním vlivům, dále je jistotou pro svou vlastní povahu neziskového pojetí spoření na důchod a je systémem založeným na solidaritě a účtě ke stáří. Zejména je ale tradičním a je možné ho modifikovat bez větších nákladů. Jiří Paroubek především zdůrazňuje fakt, že

¹³⁰ *Důchodová reforma – Tým expertů* [online]. 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <www.finman.gzk.cz/Files/SP/SP_mat_duchodove_reformy.doc>.

¹³¹ VAŠEK, P. Dohoda o Bezděkově důchodové reformě se komplikuje. *Hospodářské noviny*, červen 2010, č. 113, s. 1.

¹³² *Penzijní reforma z dílny ČSSD* [online]. Praha : Internet Info, s. r. o., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/penzijni-reforma-z-dilny-cssd/>>.

důchodový systém je ve své podstatě povinností postarat se o ty, kteří se na našich životech dříve sami aktivně podíleli. Přiznal, že současný systém mezigenerační solidarity založený na průběžném financování důchodového účtu má své slabiny. Jedna spočívá v možném propojení důchodového účtu a státního.¹³³

5.4.2 Hodnocení návrhu ČSSD Výkonným sborem

Postupným přechodem na NDC důchodový systém dojde ke snížení výdajů ve vztahu k HDP. Poklesne i průměrná výše invalidních důchodů. Snížení výdajů je na úkor výrazného poklesu celkového náhradového poměru. Ten by v průběhu tohoto století neustále klesal až téměř na polovinu výchozí úrovně. Plný NDC systém motivuje ženy k pozdějšímu odchodu do důchodu. Důvod je použití unisex úmrtnostních tabulek, což ženám přináší vyšší důchod, než kdyby byly použity pohlavně specifické tabulky.¹³⁴

5.5 Varianta důchodové reformy dle KSČM

KSČM patří mezi jedinou politickou stranou, která důsledně hájí současně nastavený důchodový systém. Je totiž názorem, že cílem reformy není blaho občanů, ale snaha penzijních společností dosáhnout zisk.

Navrhuje provést jen parametrickou změnu současného systému tak, aby byl celý systém v rovnováze. Změna by se měla týkat následujících opatření:¹³⁵

1. zvýšení pojistných sazeb pro výpočet příspěvku na důchodové pojištění (od roku 2040). Nejedná se však o drastické zvýšení. Při pomalém růstu procentní sazby, není ani ohrožena životní úroveň pracujících a současně mohou být zajištěny potřeby důchodců,

2. zrušení státního příspěvku na penzijní připojištění a převedení takto uspořené prostředků do státního důchodového systému. KSČM nevidí důvod, aby si lidé spořili sami na důchod, protože předpokládá, že systém důchodového zabezpečení bude řádně fungovat,

3. Zavedení minimální platby na důchodové pojištění pro **osoby samostatně výdělečně činné** ve výši součinu pojistné sazby a průměrné mzdy (od roku 2015),

¹³³ Paroubek: *Důchodová reforma musí být mezigeneračně solidární* [online]. 24.2.2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://domaci.eurozpravy.cz/politika/6551-paroubek-duchodova-reforma-musi-byt-mezigeneracne-solidarni/tisk/>>.

¹³⁴ *Varianty důchodové reformy dle politických stran* [online]. Brno : Finance media a. s., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/zakladni-varianta/>>.

¹³⁵ *Důchodová reforma: mýty a skutečnost* [online]. 2008 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <http://www.kscmmichalkovice.estranky.cz/clanky/politika-kscm/duchodova-reforma_-myty-a-skutecnost.html>.

4. Doplnění systému o část příjmů ze spotřebních daní

5. Růst věkové hranice pro odchod do důchodu roste od roku 2030 pro muže i ženy o 4 měsíce za kalendářní rok, až dosáhne 65 let.

5.5.1 Důchodová reforma dle Miroslava Opálky

Poslanec a místopředseda sboru odborných mluvčích KSČM pro sociální strategii, člen komise parlamentních stran pro důchodovou reformu, dr. Miroslav Opálka, shrnuje prvky alternativy KSČM - parametrické optimalizace důchodového systému:

- ✓ důchodový systém povinný pro všechny občany,
- ✓ průběžně financovaný,
- ✓ dávkově definovaný,
- ✓ solidární příjmově i generačně,
- ✓ regulovatelný,
- ✓ státem garantovaný.

5.5.2 Hodnocení návrhu KSČM Výkonným sborem

Výdaje rostou jako v základní variantě a varianta parametrické optimalizace tomu nemůže dlouhodobě zabránit. Je ale výrazně posílena příjmová strana důchodového systému, avšak tyto opatření mohou mít negativní dopad na zbytek ekonomiky. Přebytky mají časově omezené trvání. Dlouhodobé stability důchodového systému je dosaženo částečně na úkor deficitu v ostatních částech státního rozpočtu a částečně také prostřednictvím zvýšení daňového zatížení ekonomicky aktivních obyvatel. Co se týče předčasného odchodu do důchodu, tak systém spíše motivuje občana k setrvání na trhu práce a tedy k odložení odchodu do důchodu. Tento efekt by se však projevil až u generace, která je narozena v roce 1960 a později.¹³⁶

5.6 Varianta důchodové reformy dle TOP 09

Dle TOP 09 stávající důchodový systém podvazuje ekonomický rozvoj společnosti a zejména ohrožuje budoucí důchodce nedostatkem prostředků na důchody, a tak vláda prosazuje etapovou transformaci k výkonnějšímu vícesložkovému systému. Vícesložkový systém pak povede podle TOP 09 ke konečnému cíli, kterým jsou důstojné budoucí penze pro budoucí generace. Do systému stávajících vyplácených

¹³⁶ *Varianty důchodové reformy dle politických stran* [online]. Brno : Finance media a. s., 2010 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/reforma-KSCM/>>.

penzí vláda nezasáhne, neboť pro současné důchodce musí být důstojná výše penzí zachována.¹³⁷

První fáze, tzv. osvětová fáze, nemá sama o sobě systém změnit, ale má zajistit plnou informovanost veřejnosti. Jde zejména o zákonnou povinnost České správy sociálního zabezpečení zajistit informovanost občanů po skončení kalendářního roku a to posláním každému plátcovi do průběžného systému informaci, kolik zaplatil za uplynulé období, a současně provést propočet, jaký by na základě stávajícího mechanismu pobíral v budoucnosti měsíční důchod.

Druhá fáze se týká změny systému na tzv. vícesložkový systém:¹³⁸

- ✓ **průběžný** – výše odvodu 28 %,
- ✓ **kapitalizační** – v tomto případě se sníží občanovi odvod do průběžného systému na 24 % a na kapitalizační účet bude platit 6 %. Má-li rodiče, kteří pobírají důchod, jdou z jeho účtu rodičům 2 %.

5.6.1 „Malá důchodová reforma“ dle ministra Drábka

Ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek představuje návrh důchodové reformy, který je ve srovnání s Bezděkem mnohem skromnější. Zároveň je ale mnohem levnější, a proto i realističtější. Bezděkova komise jasně doporučila snížit důchodové pojištění o pět procent a ze zbylých 23 procent, která by zůstala ve státním penzijním systému, by se vyvedla další procenta. Ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek však s žádným snižováním důchodového pojištění nepočítá. Drábek navrhuje jen to, aby si nejpozději od roku 2013 lidé mohli přeměrovat do důchodových fondů tři procenta ze své hrubé mzdy. Díky tomuto kroku by reforma nestála 90 miliard, ale „jen“ 35 miliard. Některé body z Bezděkova návrhu Drábek využil, avšak na druhou stranu bude mít velký problém s jejich prosazením. Drábek také zdůrazňuje, aby se reformy povinně zúčastnili všichni lidé, kterým bude nejdéle na začátku ledna 2013 méně než 40.¹³⁹

Na konci roku ministr naplánoval zaplacení důchodové reformy z celých dividend elektrárenské společnosti ČEZ. Vláda by tak měla v roce 2011 na financování

¹³⁷ *Reforma důchodového systému* [online]. Praha : TOP 09, 2010 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>>.

¹³⁸ *Reforma důchodového systému* [online]. Praha : TOP 09, 2010 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>>.

¹³⁹ *Drábek navrhuje levnější penzijní reformu. Ale stejně s ní narazí* [online]. Praha : Economia, a. s. 1.12.2010 [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://domaci.ihned.cz/c1-48385160-drabek-navrhuje-levnejsi-penzijni-reformu-ale-stejne-s-ni-narazi>>.

velké důchodové reformy až o 20 miliard korun více než loni, zbytek ministr plánuje zaplatit sjednocením DPH na 19 procent.¹⁴⁰

5.7 Varianta důchodové reformy dle Věcí veřejných

S ohledem na současný stav navrhuje politická strana Věci veřejné tříslůžkový důchodový systém financovaný z následujících zdrojů:¹⁴¹

- ✓ stávající průběžný systém financování z odvodů na sociální pojištění,
- ✓ možnost spoření 4 % z odvodů na sociální pojištění v jediném státním penzijním fondu,
- ✓ soukromé komerční penzijní připojištění.

Věci veřejné se kloní k převedení 4 % z průběžného systému na soukromý penzijní účet v jediném, státem zřízeném penzijním fondu a tím tato strana očekává, že by kumulovaný výnos po dostatečně dlouhou dobu výrazně zlepšil výši celkové penze. Výnosnost fondu pak předpokládá 2 % nad hodnotu inflace díky investicím do státních dluhopisů. Dále Věci veřejné navrhují motivační podporu pro každého, kdo má již uzavřené penzijní připojištění a rozhodne se pro převod. Zvýší se mu totiž státní podpora na penzijní připojištění na dvojnásobek po dobu tří let. To by ale mohlo vést k výpadku až 50 mld. v příjmové oblasti, avšak strana je přesvědčena, že systém se rozeběhne postupně, a proto očekává v příštím roce výpadek výrazně nižší – předpokládá spíše vstup do fondového spoření u střední věkové generace. Věci veřejné dále prosazují důsledné oddělení důchodového rozpočtu od rozpočtu státního, důchodový věk stanovují bez dalšího navyšování na 65 let a počítají jako s hlavním cílem důchodové reformy s minimální jednotnou starobní dávkou a vyšším podílem individuálního spoření.¹⁴²

5.8 Hlavní změny týkající se důchodové reformy v průběhu roku 2011

V únoru roku 2011 se čeští politikové dohodli na podobě důchodové reformy. Lidé mladší 35 let budou moci od roku 2013 dobrovolně převést 3 % ze svého

¹⁴⁰ Drábek: *Miliardy z ČEZ půjdou už příští rok na důchodovou reformu* [online]. Praha : Economia, a. s. 9.12.2010 [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-48537090-drabek-miliardy-z-cez-pujdou-uz-pristi-rok-na-duchodovou-reformu>>.

¹⁴¹ *Sociální politika* [online]. Praha : NETservis s.r.o., 2010 [cit. 2011-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.vecivejne.cz/program-vv-socialni-politika.html>>.

¹⁴² *Sociální politika* [online]. Praha : NETservis s.r.o., 2010 [cit. 2011-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.vecivejne.cz/program-vv-socialni-politika.html>>.

sociálního pojištění na individuální účty. Podmínkou však bude, že lidé přidají ze svého částku ve výši 2 % ze základu pro výpočet odvodu na sociální pojištění.¹⁴³

Náklady, které jsou spojené s důchodovou reformou a ztráta na příjmu z odvodů do státního systému se má nahradit vyšší sazbou DPH, která byla schválena na 17,5 %. Druhým hlavním zdrojem mají být dividendy ze ziskových „státních“ firem, hlavně ČEZu. Věci veřejné však se zvýšením sazby DPH nesouhlasí a zvažují o zdanění hazardu, které by do rozpočtu mohlo přinést až sedm miliard korun navíc. Tím by se podle Věcí veřejných také získaly finanční prostředky na důchodovou reformu.

Od ledna 2012 se zvýší snížená sazba z 10 na 14 % a základní zůstane ve výši 20 %. Od ledna 2013 se všechny sazby sjednotí na jednu sazbu 17,5 procenta. Vůči původnímu návrhu nedojde ke snížení odvodů na sociální pojištění. Daňové příjmy by měly podle vlády vzrůst o 27 mld. v roce 2012 a o další 4 mld. v roce 2013.¹⁴⁴

¹⁴³ *Návrh ekonomických ministrů koalice* [online]. Praha : Centrum holding, 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2011/02/05/exkluzivne-pro-dvacetiletceka-vas-nuzna-penze/>>.

¹⁴⁴ *Nový návrh změny DPH - nižší 14 %, vyšší zůstane na 20 %* [online]. Praha : Kurzy.cz, spol. s r.o., 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.kurzy.cz/263394-novy-navrh-zmeny-dph-nizsi-14-vyssi-zustane-na-20/>>.

6 PENZIJNI PŘIPOJIŠTĚNÍ

Po roce 1945, respektive po druhé světové válce, se v Evropě zhroutil systém důchodového pojištění. Důvodem zhroucení bylo jejich financování fondovým způsobem. Kapitalizovaly příspěvek podobně jako v komerčních pojišťovnách a hyperinflací způsobené válkou byly jejich prostředky znehodnoceny. Z tohoto důvodu přešly všechny státy Evropy na průběžné financování a tím zachránily důchodce před naprostou chudobou. S nepříznivými změnami v demografické struktuře obyvatelstva a s růstem nezaměstnanosti se ukázalo, že státní důchodové pojištění nebude časem schopno průběžně financovat vysoké důchody ve stáří. Proto evropské státy začaly zavádět různé povinné doplňkové pojištění (tzv. druhý pilíř) nebo dobrovolné připojištění (tzv. třetí pilíř).¹⁴⁵

Penzijní připojištění představuje novou formu finančního zajištění při uvedených nejzávažnějších životních událostech. I když na tyto události bude zpravidla dopadat obecný systém důchodového pojištění, je účelem penzijního připojištění zabezpečit občanům další zdroj příjmů, který bude doplňovat důchody z důchodového pojištění a významně přispívat k udržení přiměřené životní úrovně.¹⁴⁶

Penzijním připojištění se rozumí shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění.¹⁴⁷

Pro penzijní připojištění jsou charakteristické především tyto zásady:

- **dobrovolnost** – účast každého občana na penzijním připojištění je dobrovolná a je zakládána smluvně. Účastníkem může být každá fyzická osoba, pokud dosáhla věku 18 let a má trvalý pobyt na území České republiky. Účastník penzijního připojištění může také připojištění vypovědět a zákon o penzijním připojištění nestanovuje žádné výpovědní důvody. Ty jsou stanoveny pouze pro penzijní fond. Penzijní fond může penzijní připojištění písemně vypovědět pouze účastníku, který:¹⁴⁸

¹⁴⁵ TOMEŠ, I., et al. *Sociální správa : úvod do teorie a praxe*. 2. vyd. Praha : Portál, 2009, s. 256.

¹⁴⁶ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 301.

¹⁴⁷ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 260.

¹⁴⁸ KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007, s. 227.

- **individuální rozhodování** – to znamená, že každý účastník penzijního připojištění si sám vybírá penzijní fond a rozhoduje o rozsahu penzijního připojištění (okruh penzí, výše příspěvků, atd.).¹⁴⁹
- **variabilnost** – touto zásadou je míněno, že účastník penzijního připojištění může kdykoliv změnit penzijní fond. Vlastní peněžní prostředky může tedy kdykoliv převést do penzijního připojištění u jiného penzijního fondu.¹⁵⁰
- **dlouhodobost** – penzijní připojištění se obecně vyznačuje dlouhodobým uložením peněžních prostředků účastníků penzijního připojištění do penzijního fondu a jejich zhodnocením po určité době, jež je vymezena zpravidla dosažením určitého věku (u starobní penze) nebo placením příspěvků po určitou dobu (nejméně 15 let u výluhové penze).¹⁵¹
- **bezpečnost** – tato zásada se promítá jednak do účasti státu na penzijním připojištění v podobě tzv. povolovacího řízení při vzniku penzijního fondu a v podobě stálého dozoru státu nad hospodařením a činností penzijních fondů, jednak do stanovení pravidel pro hospodaření penzijních fondů (stát však neručí za závazky penzijních fondů a negarantuje individuální nároky účastníků penzijního připojištění).¹⁵²
- **finanční podpora státu** – na podporu rozvoje systému je ze státního rozpočtu poskytován účastníkům státní příspěvek nepodléhající zdanění; dalším daňovým zvýhodněním účastníků penzijního připojištění je skutečnost, že dávky z penzijního připojištění jsou zdanitelné pouze v tom rozsahu, v jakém jsou jejich zdrojem výnosy z hospodaření penzijního fondu.¹⁵³

Účastníkem penzijního připojištění může být fyzická osoba starší 18 let věku s trvalým pobytem na území České republiky. Účast na pojištění je dobrovolná a vzniká na základě písemné smlouvy mezi účastníkem a příslušným penzijním fondem, který si účastník svobodně vybral.¹⁵⁴ Účastník může penzijní připojištění kdykoliv písemně vypovědět, a to i bez udání důvodu. Penzijní fond může penzijní připojištění písemně vypovědět pouze tomu účastníku, který ještě nesplnil podmínku pro vznik nároku na

¹⁴⁹ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 301-302.

¹⁵⁰ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 301-302.

¹⁵¹ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 301-302.

¹⁵² PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 301-302.

¹⁵³ CIPRA, T. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. 1. vyd. Praha : HZ, 1996, s. 183.

¹⁵⁴ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 260.

penzi spočívající v placení příspěvků po dobu stanovenou penzijním plánem, a pouze z důvodů, které stanoví zákon o penzijním připojištění. Účastníkem penzijního připojištění se může stát i poživatel důchodu z důchodového pojištění.¹⁵⁵

Z penzijního připojištění se poskytují tyto dávky:¹⁵⁶

1. **penze**, kterou se rozumí u nových smluv o penzijním připojištění doživotní pravidelná výplata peněžní částky a u starých smluv pravidelná výplata peněžní částky po stanovenou dobu (tato doba může být stanovena počtem let pobírání penze nebo penze může být vyplácena doživotně),
2. **jednorázové vyrovnání**,
3. **odbytné**.

Z penzijního připojištění lze vyplácet následující penze:

1. **starobní penze** – základní podmínkou nároku je přiznání starobního důchodu z důchodového pojištění nebo dosažení věku stanoveného penzijním plánem,
2. **invalidní penze** – základní podmínkou nároku je přiznání invalidního důchodu z důchodového pojištění; zákon tedy neváže nárok na tuto penzi na invaliditu nebo na jiný nepříznivý zdravotní stav účastníka penzijního připojištění,
3. **výsluhové penze** – základní podmínkou nároku je dosažení doby penzijního připojištění stanovené penzijním plánem,
4. **pozůstalostní penze** – základní podmínkou nároku je úmrtí účastníka penzijního připojištění.

Do penzijního připojištění patří i zaměstnanecké penzijní připojištění, které je určeno pro zaměstnance. Na základě dobrovolného rozhodnutí zaměstnanců a zaměstnavatele zaměstnavatel zřizuje zaměstnavatelský penzijní fond. Do fondu přispívá jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel a vytvářejí tak finanční zdroje, které bude zaměstnanec po odchodu do důchodu čerpat formou důchodu, jakožto doplněk ke starobnímu důchodu ze základního systému důchodového pojištění. Základním dokumentem upravujícím práva a povinnost účastníků, jakož i podmínky činnosti, výplaty dávek apod., je penzijní plán. Právo podílet se na rozhodování a kontrole zaměstnaneckého penzijního fondu náleží těm zaměstnancům, kteří se stali účastníky a uložili do systému peníze. Spolurozhodování a kontrola ze strany účastníků je jedním ze základních principů zaměstnaneckého penzijního připojištění a počítá se s ním zároveň jako s významným bezpečnostním mechanismem. Cílem je vytvořit bezpečné prostředí

¹⁵⁵ PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 11. vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2010, s. 112.

¹⁵⁶ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000, s. 309.

pro shromažďování finančních prostředků zaměstnanců. Zaměstnanecké penzijní připojištění má daňové zvýhodnění. Zaměstnanecké penzijní fondy podléhají státnímu doзору.¹⁵⁷

Dle provedeného dotazníkového šetření bylo zjištěno, že se lidé nejvíce připojišťují částkou, která je větší než 200 Kč, avšak menší než 500 Kč. Touto částkou si na důchod přispívá 43 % dotazovaných. Mnoho respondentů tedy považuje za nepotřebné spořit si více než 1000 Kč anebo je to pro ně finančně náročné. Více než 1000 Kč si spoří jen minimální počet dotazovaných a to 5 %. Je však otázkou, zda je vůbec dostačující spořit si částkou, která je menší než 500 Kč, když výhledy na důchody nejsou zrovna pozitivní (viz příloha II).

O nic lépe na tom není ani věk, od kterého si lidé začínají spořit na penzi. Téměř každý desátý jedinec si spoří na důchod až v polovině své produktivní doby, tedy až po věku 45 let. Nejvíce si lidé začínají spořit v rozmezí věku 26 – 35 let (viz příloha II).

SWOT analýza penzijního připojištění¹⁵⁸

Silné stránky

- ✓ roční státní příspěvek a nárok na podíl z hospodaření fondu,
- ✓ daňové zvýhodnění,
- ✓ možnost příspěvku do penzijního fondu od zaměstnavatele, který je také daňově zvýhodněn,
- ✓ garantovaný zisk, resp. každý rok nezáporný výnos,
- ✓ vybrání peněz kdykoliv (pokud k tomu dojde před dosažením důchodového věku, tak dochází ke ztrátě státního příspěvku a možná je i sankce),
- ✓ možnost libovolného přecházení mezi jednotlivými fondy.

Slabé stránky

- ✓ minimální likvidita prostředků v penzijním fondu,
- ✓ nízké zhodnocení prostředků,
- ✓ velice dlouhá doba spoření,
- ✓ vysoké provozní náklady penzijních fondů,
- ✓ nepojištění vkladů.

¹⁵⁷ HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 166-167.

¹⁵⁸ *Penzijní připojištění, výhody a nevýhody* [online]. 2010 [cit. 2011-02-30]. Dostupný z WWW: <<http://czblog.cz/penziji-pripojisti-vyhody-a-nevyhody/>>.

7 ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ ČESKÉ REPUBLIKY

Asociace penzijních fondů České republiky (APF) je dobrovolné zájmové sdružení právnických osob, zejména penzijních fondů, které především koordinuje, zastupuje, hájí a prosazuje společné zájmy penzijních fondů vůči zákonodárným sborům a jeho orgánům, ministerstvům a jiným orgánům státní správy. Díky tomu, že její členové mají zcela bezprostřední kontakt a účastníky, disponuje Asociace velmi operativními a kvalifikovanými informacemi o dění na trhu. Má výhodu, že v současnosti soustřeďuje již všechny penzijní fondy působící na trhu penzijního připojištění se státním příspěvkem v České republice. Řídí se svými stanovami a Kodexem etiky, volí si své orgány – prezidium (v jehož čele stojí prezident) a kontrolní komisi. Jako nevolené orgány Asociace pracuje řada odborných komisí a sekretariát.¹⁵⁹

Penzijní fond, který je správcem vložených prostředků, je právnická osoba se sídlem v České republice. Právní formou právnické osoby je akciová společnost. Penzijní fond má svůj statut, který podléhá schválení Českou národní bankou. Velmi důležitým podkladem, který charakterizuje konkrétní penzijní fond, je penzijní plán.¹⁶⁰ Dnes je součástí asociace penzijních fondů v ČR 10 penzijních fondů, které si navzájem konkurují. Mezi tyto fondy patří PF České pojišťovny, PF České spořitelny, PF AXA, PF Komerční banky, ING PF, ČSOB PF Stabilita, ČSOB PF Progres, PF Alianz, PF Generali a PF AEGON.

Z výsledků dotazníkového šetření, co se klientů týče, vyšel nejlépe penzijní fond České spořitelny, u nějž si spoří 18 % dotazovaných respondentů. Těsně za ním je penzijní fond České pojišťovny, u nějž si spoří jen o něco méně respondentů než v předchozím a to 11 %. Ovšem nesmíme zapomínat, že fondy ČSOB Progres a ČSOB Stabilita, byť z výsledků dotazníkového šetření mají méně klientů než penzijní fond České pojišťovny, tak se jedná o jednu a tutéž banku a tedy penzijní systém v rámci celého bankovního systému ČSOB vítězí nad penzijním systémem bankovního systému České pojišťovny (viz příloha II).

¹⁵⁹ ŠULC, J. *Penzijní připojištění*. 2.vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2004, s. 131.

¹⁶⁰ KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009, s. 260-261.

ZÁVĚR

Český důchodový systém prošel několika vývojovými etapami. Po srovnání jednotlivých etap lze potvrdit fakt, že nejdůležitějším reformním krokem byl rok 1995, kdy byl přijat zákon o důchodovém pojištění. K další důležité změně došlo od tohoto roku až v roce 2003, kdy byl schválen zákon o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti v lednu 2004. Přestože prošel český důchodový systém několika reformami, není stále ideálním důchodovým systémem. Proto také čeští političtí zástupci v současné době projednávají důchodovou reformu. K tomuto kroku se odhodlalo již několik zemí na světě. Mezi tyto země patří např. i skandinávské země, jejichž penzijní systém je považován za nejvíce fungující na světě. Např. ve Švédsku jsou platby na sociální pojištění vypočítávány dle vztahu výše mezd a projekce délky života. Tím jsou příjmy penzijních fondů přizpůsobeny demografickým změnám. Byly zde vytvořeny osobní účty, díky kterým občané každoročně dostávají zprávu o stavu svého osobního penzijního účtu a dozvídají se tedy, kolik budou brát ve své penzi. Lze konstatovat, že mají tyto účty nepatrný vliv na tom, aby lidé zůstávali ekonomicky aktivními co nejdéle, neboť pokud vidí na svém účtu každoročně danou částku svého budoucího důchodu, tak se ji budou snažit v průběhu dalších let stále navyšovat.

Co se českého důchodového systému týče, tak v současné době dochází k mnoha problémům, kterým nebude v budoucnu důchodový systém schopný čelit. Nejdůležitějším problémem, na který práce poukázala, je nepříznivý demografický vývoj. Tomuto problému lze čelit buď zvyšováním věku odchodu do důchodu (např. na 67 let), snížením penze důchodcům či zvyšováním sociálních odvodů. Autorka však došla k závěru, že ani jedna z těchto cest není správným řešením, a proto musí v budoucnu dojít nevyhnutelně k reformě.

Práce též zkomparovala mnohoznačné rozdíly v jednotlivých návrzích důchodové reformy mezi politickými stranami a různými uskupeními. Největší rozdíly jsou samozřejmě mezi pravíci a levíci. Mezi hlavní aspekty pravice patří preference rovného důchodu od státu, snížení sociálních odvodů, zvyšování věku potřebného pro odchod do důchodu a prosazení penzijního připojištění. Levice prosazuje také snižování sociálních odvodů, je však proti odvodům do soukromých fondů, preferuje v práci zmíněný NDC systém a podporuje rodiny s dětmi. Z práce také vyplývá, že pokud má být reforma proveditelná, je třeba politického konsensu mezi politickou reprezentací. Je mnoho občanů, příklánějících se na stranu pravice, ale i nespočetně lidí, kteří zastávají názory levice. I výsledky z dotazníkového šetření tato fakta potvrzují a nelze dokonce

ani přesně určit, která ze stran má více zastánců, neboť výsledky jsou opravdu velmi vyrovnané. 15 % dotazovaných se přiklání k pravici a 13 % k levici. Z těchto výsledků tedy není opravdu znát přesnou orientaci dotazovaných. 38 % dotazovaných pak důchodovou reformu neřeší a 34 % by ji řešilo úplně jiným způsobem.

Je velmi důležité, aby si veřejnost uvědomovala problematiku penzijního systému, neboť i ona sama může přispět ke zlepšení své situace a to zvýšením svého připojištění. Současné připojištění je totiž dle provedeného dotazníkového šetření velice nízké a nečinní více než 500 Kč měsíčně. Každý ekonomicky aktivní občan by si měl přispívat na důchod alespoň 500 Kč, rozhodně ne méně jak tuto částku. Důležité je také začít si spořit včas. Někteří lidé si totiž začínají spořit až v polovině produktivní doby a to je velmi pozdě. Potvrzují to i výsledky dotazníkového šetření, neboť ve věku 36 – 45 let si začalo spořit 20 % dotazovaných a 10 % dotazovaných si začalo spořit dokonce až po věku 46 let. Lidé by si měli začít spořit již od nástupu do zaměstnání nebo dokonce již při studiu, neboť doba studia se do náhradních dob pojištění od 1. ledna 2010 nezapočítává. Důchodový systém v sobě zahrnuje kromě základního penzijního systému, který je průběžně financovaný státem, také doplňkový důchodový systém, do kterého patří penzijní připojištění, které spočívá na dobrovolném spoření občanů. Toto dobrovolné spoření je velmi důležitou součástí budoucího života důchodců, neboť budoucnost českého důchodového systému je tak nejistá, že je vždy lepší pro svou budoucnost udělat nejvíce.

V rámci dotazníkového šetření autorka zjišťovala také pohled veřejnosti na průměrný měsíční důchod. Průměrný důchod za rok 2010 činí 10 033 Kč, avšak 33 % dotazovaných se domnívá, že se jeho částka pohybuje pod hranicí 10 000 Kč. Jen 30 % dotazovaných zná současnou výši průměrného důchodu, 26 % má naivní představu, že je tato částka vyšší a 12 % nemá vůbec představu o této částce. To může být vyvoláno i různými obavami ze současného důchodového systému a z následné důchodové reformy, neboť té se obává 57 % dotazovaných. Jen pouhých 7 % věří, že důchodová reforma vyřeší problémy důchodového systému a 36 % dotazovaných tuto reformu raději neřeší. 75 % dotazovaných se také domnívá, že měla být důchodová reforma již dávno řešena.

V souvislosti s českým důchodovým systémem je třeba se také zaměřit na důchodové systémy ostatních zemí, a proto je v práci zkomparován český důchodový systém s vybranými evropskými důchodovými systémy, konkrétně s německým, švédským a slovenským. Z této komparace jasně vyplývá, že je důležité provést reformu jak v českém, tak i v německém důchodovém systému, neboť oba dva systémy

nebudou moci v budoucnu čelit již zmiňovanému problému důchodových systémů, který se bude v budoucnu nadále stupňovat. Tímto problémem je tedy hlavně nepříznivý demografický vývoj ve struktuře obyvatelstva. V obou zemích je také vysoké sociální pojištění, lidé s nadprůměrnými příjmy mají nízké důchody a v obou státech penze klesají. Švédsko je u většiny dotazovaných občanů bráno za zemi, kde je jeden z nejvíce fungujících důchodových systémů v Evropě. Vyznačuje se zejména průběžně financovaným příspěvkovým systémem, který pro Českou republiku navrhuje např. ČSSD. Slovenský důchodový systém byl porovnán s českým důchodovým systémem zejména proto, že slovenský penzijní systém stál původně na stejných principech jako současný český penzijní systém. Z toho vyplývá, že by při přípravě reformy českého penzijního systému měla politická reprezentace právě z tohoto systému vycházet a vyvarovat se chyb, kterým došlo právě na Slovensku. Největším problémem, ke kterému na Slovensku došlo po reformě důchodového systému, bylo zvyšování se schodku na důchodovém účtu. Pro pochopení jednotlivých navrhovaných řešení je velmi důležité orientovat se v penzijních systémech jiných států. Respondenti dotazníkového šetření však prokázali, že lidé se vůbec neorientují v této oblasti, neboť jen 13 % dotazovaný má představu o tom, jak fungují důchodové systémy v jiných státech, 82 % nemá vůbec představu o tom, jak jsou na tom důchodové systémy v ostatních státech, 2 % dotazovaných se domnívá, že je všude důchodový systém na dobré úrovni oproti 3 %, jež jsou přesvědčeni o tom, že není důchodový systém na dobré úrovni nikde.

Závěrem lze říci, že důchodovou reformu České republiky je tedy velmi nezbytné provést a to v co nejbližší době, neboť její oddalování může mít negativní důsledky na budoucí penzisty a jejich živobytí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. CABRNOCH, M., et al. *Dlouhověkost jako politická priorita*. 1. vyd. Praha : CEVRO, 2009. 46 s. ISBN 978-80-86816-26-5.
2. CIPRA, T. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. 1. vyd. Praha : HZ, 1996. 234 s. ISBN 80-86009-04-1.
3. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2. vyd. Praha : SLON, 1998. 128 s. ISBN 80-85850-30-3.
4. *Důchodová reforma v České republice, ve Švýcarsku a ve Francii*. 1. vyd. Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2007. 79 s. ISBN 80-85889-92-5.
5. FIALA, Z. Hořký lék na ochablé spoření. *Literární noviny*, červen 2010, roč. 21. č. 26. s. 7.
6. HOLMAN, R., et al. *Studie k reformám zdravotního a penzijního pojištění*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2005. 205 s. ISBN 80-245-0994-6.
7. JENÍČEK, V., FOLTÝN, J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha : Beck, 2003. 269 s. ISBN 80-7179-795-2.
8. KAHOUN, V., et al. *Sociální zabezpečení : vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2009. 445 s. ISBN 978-80-7387-345-2.
9. KAHOUN, V., VURN, V., KUČESOVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2008. 87 s. ISBN 978-80-7387-130-7.
10. KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357276-1.
11. MOTEJL, O., et al. *Důchody : sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. 1. vyd. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2009. 241 s. ISBN 978-80-7357-421-5.
12. PLHOŇ, T. Důchody po plastice. *Ekonom*, leden 2010, č. 1. s. 58-59.
13. POTŮČEK, M. Děti? Starost, radost. *Ekonom*, červen 2010, č. 24. s. 42.
14. PRAVEC, J. Hýčkejte si své děti. *Ekonom*, červen 2010, č. 24. s. 12-17.
15. PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 11. vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2010. 128 s. ISBN 978-80-247-3292-3.
16. PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., et al. *Důchodové pojištění v České republice*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2000. 319 s. ISBN 80-7263-035-0.
17. PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V. *Důchodové předpisy s komentářem*. 6. vyd. Olomouc : ANAG, 2010. 543 s. ISBN 978-80-7263-585-6.

18. *Příručka budoucího důchodce v roce 2010 : důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu.* 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010. 40 s. ISBN 978-80-87039-21-2.
19. *Renten in der Tschechischen Republik und Bundesrepublik Deutschland.* 1. vyd. Praha : Tschechische Sozialversicherungsverwaltung, 2009. 15 s. ISBN 978-80-87039-14-4.
20. RINGEN, S., WALLACE, C. *Social Reform in the Czech Republic.* 1. vyd. Praha : Prague Digital Arts, 1994. 68 s.
21. RUSÝ, P. Důchody s r. o. aneb vlci v rouše Bezděkově. *Mladá fronta*, červenec 2010, roč. 21. č. 157. s. 13.
22. RYS, V. Důchodoví skokani. *Ekonom*, leden 2007, č. 2. s. 36.
23. RYSKOVÁ, S. Experimenty s budoucností. *Ekonom*, leden 2007, č. 2. s. 34.
24. *Sociální agenda 2005-2010. Sociální Evropa ve světovém hospodářství. Pracovní místa a příležitosti pro všechny.* 1. vyd. Lucemburk: Evropská Komise, 2005. 29 s. ISBN 92-894-9155-8.
25. *Sociální zabezpečení 2010.* 1. vyd. Praha : Česká správa sociálního zabezpečení, 2010. 40 s. ISBN 978-80-87039-19-9.
26. ŠULC, J. *Penzijní připojištění.* 2.vyd. Praha : GRADA Publishing, a. s., 2004. 196 s. ISBN 80-247-0772-1.
27. TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost.* 2. vyd. Praha : SOCIOPRESS, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.
28. TOMEŠ, I., et al. *Sociální správa : úvod do teorie a praxe.* 2. vyd. Praha : Portál, 2009. 304 s. ISBN 978-80-7367-483-0.
29. VAŠEK, P. Ať bude reforma jakákoli, rozhodně lidem nezajistí víc peněz od státu. *Hospodářské noviny*, červen 2010. č. 113. s. 3.
30. VAŠEK, P. Dohoda o Bezděkově důchodové reformě se komplikuje. *Hospodářské noviny*, červen 2010. č. 113. s. 1.
31. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2006.* 1. vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007. 56 s. ISBN 978-80-86878-55-3.
32. ZLÁMALOVÁ, L. Léčba Dzurinou přinesla Slovensku rekordní růst. *Hospodářské noviny*, únor 2007. č. 3. s. 1.

Elektronické zdroje

1. *Bezděkova komise* [online]. Praha, 2010 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.pojisteno.cz/penzijni-pripojsteni/bezdekova-komise-informuje/>>.
2. *Drábek: Miliardy z ČEZ půjdou už příští rok na důchodovou reformu* [online]. Praha : Economia, a. s., 9.12.2010 [cit. 2010-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://ekonomika.ihned.cz/c1-48537090-drabek-miliardy-z-cez-pujdou-uz-pristi-rok-na-duchodovou-reformu>>.
3. *Drábek navrhuje levnější penzijní reformu. Ale stejně s ní narazí* [online]. Praha : Economia, a. s., 1.12.2010 [cit. 2010-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://domaci.ihned.cz/c1-48385160-drabek-navrhuje-levnejsi-penzijni-reformu-ale-stejne-s-ni-narazi>>.
4. *Důchod je jen na nás, stát se o své občany už nepostará. Nemá na to peníze!* [online]. Zlín : Asociace finančních poradců, 12.10.2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.afp-cz.eu/index.php?los=aktuality>>.
5. *Důchodová reforma* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010 [cit. 2010-10-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/8179>>.
6. *Důchodová reforma dle ODS* [online]. Brno : Finance media a. s., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/reforma-ODS/>>.
7. *Důchodová reforma – Tým expertů* [online]. 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <www.finman.gzk.cz/Files/SP/SP_mat_duchodove_reformy.doc>.
8. *Důchodová reforma: mýty a skutečnost* [online]. 2008 [cit. 2010-01-25]. Dostupný z WWW: <http://www.kscmmichalkovice.estranky.cz/clanky/politika-kscm/duchodova-reforma_-myty-a-skutecnost.html>.
9. *Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 22.4.2005 [cit. 2010-7-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/627>>.
10. *Jak klesá penze v Německu?* [online]. Praha : Fincentrum Media s.r.o., 28.5.2010 [cit. 2010-8-19]. Dostupný z WWW: <<http://investujeme.cz/clanky/jak-klesa-penze-v-nemecku/>>.
11. *Na důchody na konci listopadu chybělo 29,7 miliardy Kč (ČTK)* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 28.12.2010 [cit. 2010-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/10083>>.

12. *Návrh ekonomických ministrů koalice* [online]. Praha : Centrum holdings, 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2011/02/05/exkluzivne-pro-dvacetilete-ceka-vas-nuzna-penze/>>.
13. *Nový návrh změny DPH - nižší 14 %, vyšší zůstane na 20 %* [online]. Praha : Kurzy.cz, spol. s r.o., 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.kurzy.cz/263394-novy-navrh-zmeny-dph-nizsi-14-vyssi-zustane-na-20/>>.
14. *Paroubek: Důchodová reforma musí být mezigeneračně solidární* [online]. 24.2.2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://domaci.eurozpravy.cz/politika/6551-paroubek-duchodova-reforma-musi-byt-mezigeneracne-solidarni/tisk/>>.
15. *Penze se začnou měnit od roku 2010* [online]. Praha : Borgis, a.s., 20.6.2003 [cit. 2010-9-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/ekonomika/10015-penze-se-zacnou-menit-od-roku-2010.html>>.
16. *Penzijní připojištění, výhody a nevýhody* [online]. 2010 [cit. 2011-02-30]. Dostupný z WWW: <<http://czblog.cz/penzijni-pripojisti-vyhody-a-nevyhody/>>.
17. *Penzijní reforma z dílny ČSSD* [online]. Praha : Internet Info, s.r.o., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/penzijni-reforma-z-dilny-cssd/>>.
18. *První etapa – představení parametrických změn* [online]. Brno : Media finance a. s., 2010 [cit. 2010-9-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/postup-duchodove-reformy/parametricke-zmeny/>>.
19. *Průměrný důchod je 10033 Kč. Muži mají o dva tisíce více než ženy* [online]. Praha : NAŠEPENÍZE.CZ s.r.o., 18.03.2010 [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.nasepenize.cz/prumerny-duchod-je-10033kc-muzi-maji-o-dva-tisice-vic-nez-zeny-6468>>.
20. *Průměrný důchod v příštím roce vzroste o 371 korun* [online]. Praha : MEDIAFAX.CZ, 29.09.2010 [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.mediafax.cz/domaci/3103916-Prumerny-duchod-v-pristim-roce-vzroste-o-371-korun>>.
21. *Reforma důchodového systému* [online]. Praha : TOP 09, 2010 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>>.

22. *Relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě* [online]. Brno : Media finance a. s., 16. 12. 2010 [cit. 2011-3-13]. Dostupný z WWW: <[http://www.finance.cz/popupmoduly/tisk/?sys_fm\[2\]=749&form749\[Tisk\]=1](http://www.finance.cz/popupmoduly/tisk/?sys_fm[2]=749&form749[Tisk]=1)>.
23. *Sociální politika* [online]. Praha : NETservis s.r.o., 2010 [cit. 2010-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.veciverejne.cz/program-vv-socialni-politika.html>>.
24. *Současný český důchodový systém* [online]. Praha : Media finance a. s., 2010 [cit. 2010-7-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.sfinance.cz/osobni-finance/informace/duchodovy-system/soucasny-stav-v-Ceske-republice/>>.
25. *Tab. 13.08 Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě (včetně SVP)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 2011-3-13]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1308.pdf>.
26. *V jakém věku chodí Evropané do penze* [online]. Praha : Centrum holdings, 1.2.2011 [cit. 2011-3-14]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2011/02/01/v-jakem-veku-chodi-evropane-do-penze/>>.
27. *Varianta Národní ekonomické rady vlády NERV* [online]. Praha : Centrum holdings, 2011 [cit. 2011-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2011/02/05/exkluzivne-pro-dvacetilete-ceka-vas-nuzna-penze/>>.
28. *Varianty důchodové reformy dle politických stran* [online]. Brno : Media finance a. s., 2010 [cit. 2010-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/reforma-KSCM/>>.
29. *Varianty důchodové reformy dle politických stran* [online]. Brno : Media finance a. s., 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/zakladni-varianta/>>.
30. *Vývoj počtu pojištěnců a důchodců* [online]. Praha : ODS, 2.1.2008 [cit. 2010-9-20]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ods.cz/graf.php?ID=5992>>.
31. *Základní pojmy důchodu* [online]. 2010 [cit. 2010-7-25]. Dostupný z WWW: <<http://duchody.unas.cz/zakladni-pojmy.html>>.

SEZNAM ZKRATEK

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČSSR – Československá socialistická republika

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

DPH – Daň z přidané hodnoty

EHS – Evropské hospodářské společenství

HDP – Hrubý domácí produkt

MSSZ – Městská správa sociálního zabezpečení

ODS – Občanská demokratická strana

OSN – Organizace spojených národů

OSSZ – Okresní správa sociálního zabezpečení

OSVČ – Osoba samostatně výdělečně činná

PES – Poradní expertní sbor

PF – Penzijní fond

PSSZ – Pražská správa sociálního zabezpečení

ZDP – Zákon o důchodovém pojištění

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1 - Prodlužování doby pojištění	20
Tab. 2 - Stupně invalidity (v %).....	23
Graf 1 - Vývoj ekonomických aktivních obyvatel a důchodců v ČR	36

SEZNAM PŘÍLOH

I. Dotazník – Spoření veřejnosti na důchod a její pohled na penzijní reformu.....	64
II. Výsledky výzkumného šetření.....	66
III. Relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě.....	69
IV. Odchod Evropanů do penze.....	70

PŘÍLOHY

Příloha I – Dotazník – Spoření veřejnosti na důchod a její pohled na penzijní reformu

Jsem studentkou Vysoké školy Evropských regionálních studií v Příbrami a pracuji na své bakalářské práci, jejíž název je Sociální politika zaměřená na Důchodové zabezpečení. Ráda bych Vás proto požádala o vyplnění krátkého a anonymního dotazníku, který Vám potrvá pár minut a mě poslouží pouze a výhradně pro moji bakalářskou práci. Cílem dotazníku je prošetřit jaký máte pohled na důchodovou reformu a jak jste na tom se spořením na důchod. Děkuji všem za vyplnění.

1) Kolik si spoříte měsíčně na důchod?

- Zatím si nespořím.
- méně než 200 Kč
- 201 – 500 Kč
- 501 – 1 000 Kč
- 1 001 – 2 000 Kč
- více než 2 000

2) U jakého fondu si spoříte na důchod?

- PF Generali
- ING PF
- PF Komerční banky
- AEGON PF
- Allianz PF
- AXA PF (Winterthur)
- ČSOB PF Stabilita
- PF České pojišťovny
- PF České spořitelny
- ČSOB PF Progres + Zemský PF
- Spořím si u jiného fondu.
- Zatím si nespořím u žádného fondu.

3) V jakém věku jste začal/a spořit na důchod?

- 18-25 let
- 26-35 let
- 36-45 let
- 46 a více
- Ještě jsem spořit nezačal/a.

4) Jak se díváte na budoucí důchodovou reformu?

- Věřím, že důchodová reforma spraví důchodový systém bez problémů.
- Důchodové reformy se velmi obávám.
- Důchodovou reformu vůbec neřeším.

5) K jakému návrhu na důchodovou reformu se přikláníte?

- pravice*: je pro rovný důchod od státu, snížení sociálních odvodů, zvyšování věku potřebného pro odchod do důchodu, pravidelná valorizace důchodů, prosazování penzijního připojištění, podpora odvodů do soukromých fondů, zvyšování sociálních odvodů u bezdětných.
- levice*: je proti snižování sociálních odvodů v důsledku následného zvýšení DPH a proti odvodům do soukromých fondů, preference NDC systému (jedná se o vytvoření fiktivních individuálních účtů, kde by každý podle ročního výpisu mohl sledovat výši pojištění, počet odpracovaných let a podle toho by zjistil, jakou penzi by měl pobírat) a podpory rodin s dětmi.
- Důchodovou reformu neřeším a nepřikláním se tedy ani k pravici a ani k levici.
- Důchodovou reformu bych řešil/a úplně jiným způsobem.

6) Myslíte si, že je správné, že Česká republika začíná teprve teď řešit důchodovou reformu?

- Je to správné, může se například poučit z chyb jiných států.
- Není to správné, už ji měla dávno řešit.
- Na jednu stranu je to špatný postup a na druhou stranu je opoždění k něčemu dobré.
- Nevím

7) Máte vyhraněnou nějakou zemi, kde je podle vás důchodový systém na dobré úrovni?

- Ano mám. Je to (dopíšte zemi).
- Nemám představu o penzijních fondech v jiných státech.
- Nikde není důchodový systém na dobré úrovni.
- Všude je důchodový systém na dobré úrovni.

8) Kolik dnes činí průměrný důchod?

- méně než 10 000
- více než 10 000 ale méně než 10 500
- více než 10 500 ale méně než 11 000
- více než 11 000 ale méně než 11 500
- více než 11 500
- Vůbec nevím.

9) Jaký typ věkového respondenta jste?

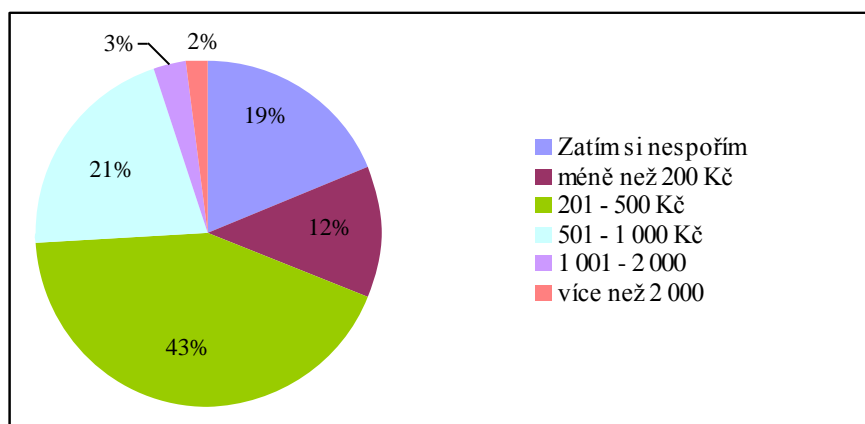
- 20 – 30 let
- 31 – 40 let
- 41 a více

10) Jaké je vaše pohlaví?

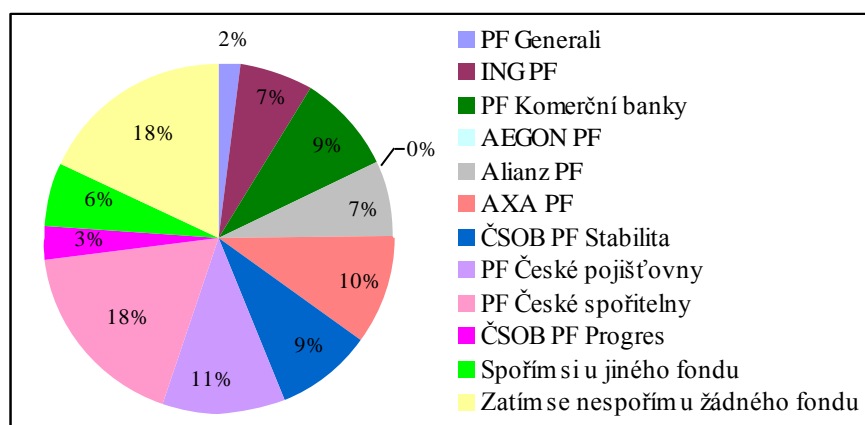
- žena
- muž

Příloha II – Výsledky výzkumného šetření

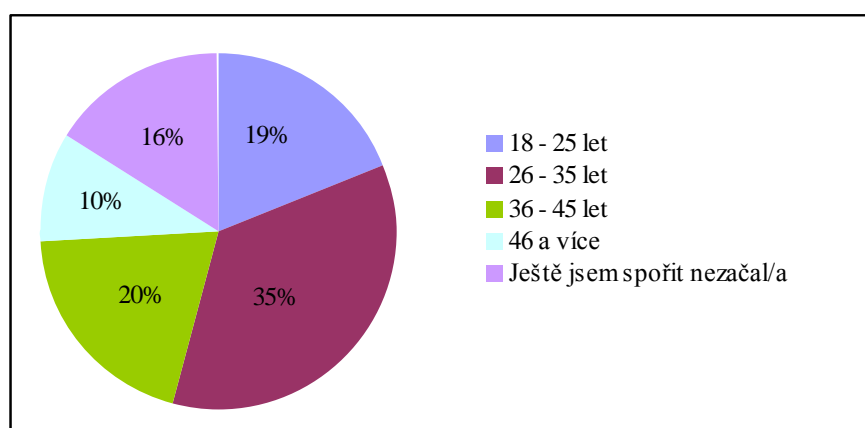
Graf k otázce č. 1 – Kolik si spoříte měsíčně na důchod?¹⁶¹

Graf k otázce č. 2 – U jakého fondu si spoříte na důchod¹⁶²

Graf k otázce č. 3 – V jakém věku jste začal/a spořit na důchod?¹⁶³

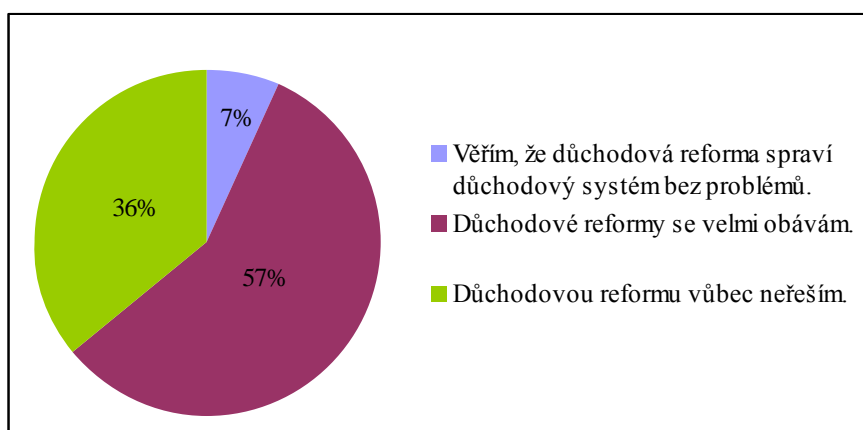

¹⁶¹ Vlastní výzkum.

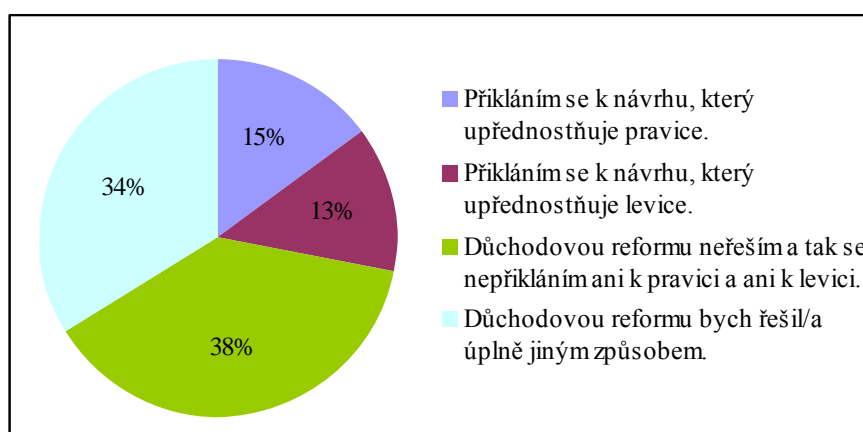
¹⁶² Vlastní výzkum.

¹⁶³ Vlastní výzkum.

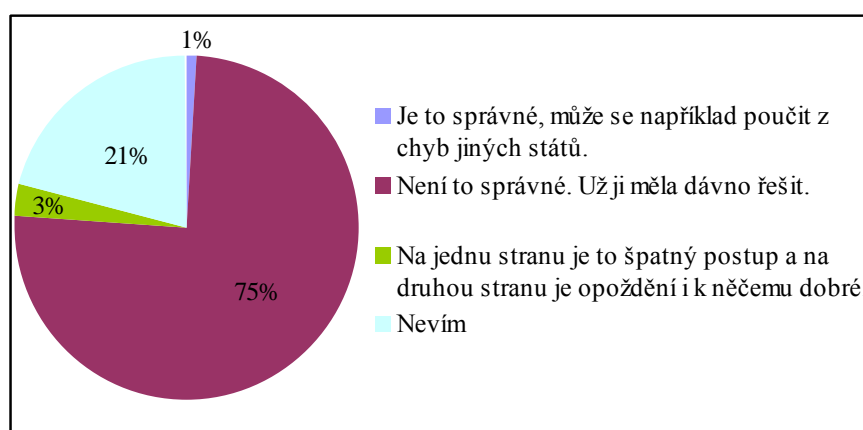
Graf k otázce č. 4 – Jak se díváte na důchodovou reformu?¹⁶⁴

Graf k otázce č. 5 – K jakému návrhu na důchodovou reformu se přikláníte?¹⁶⁵

Graf k otázce č. 6 – Myslíte si, že je správné, že Česká republika začíná teprve v posledních letech řešit důchodovou reformu?¹⁶⁶

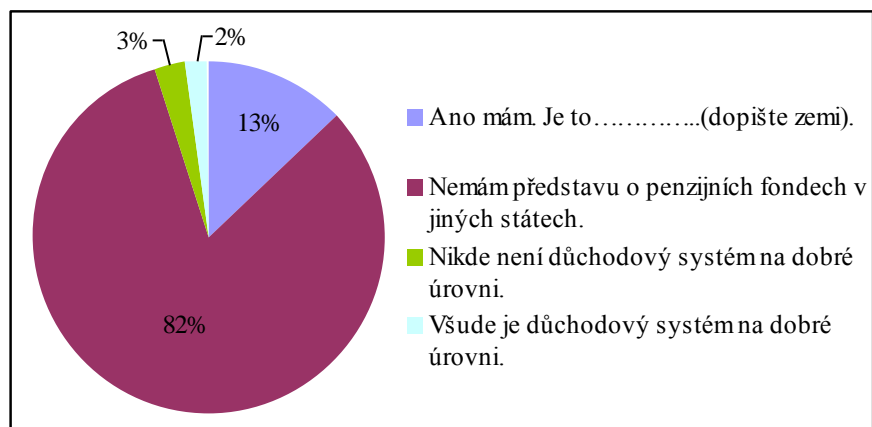

¹⁶⁴ Vlastní výzkum.

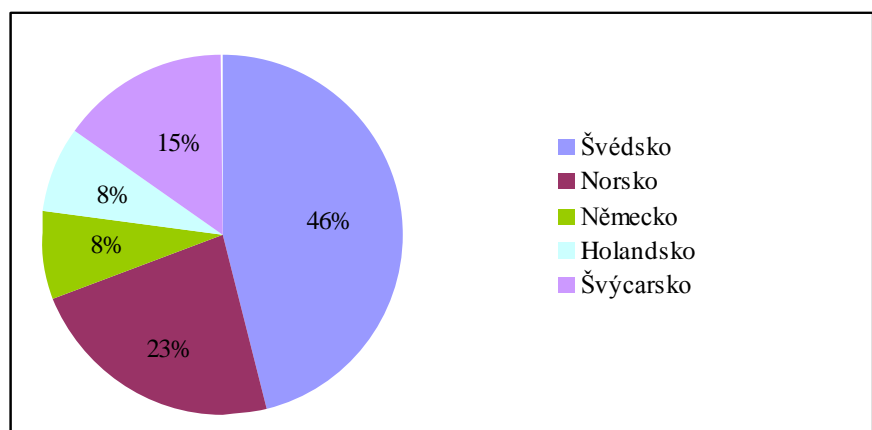
¹⁶⁵ Vlastní výzkum.

¹⁶⁶ Vlastní výzkum.

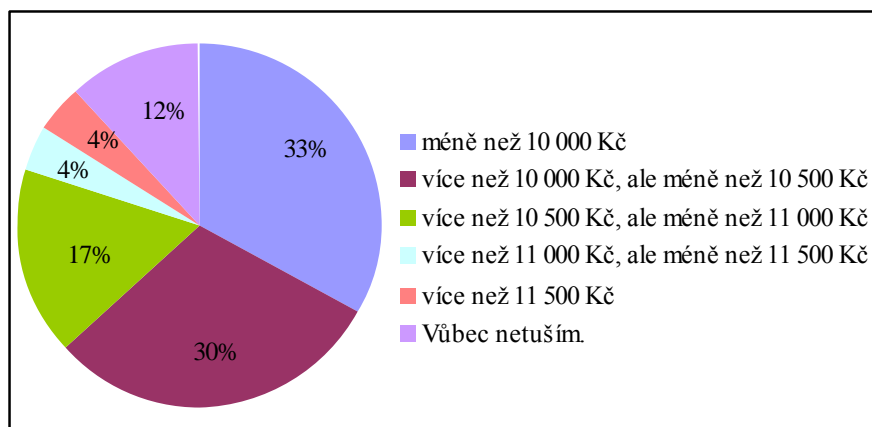
Graf k otázce č. 7 – Máte vyhraněnou nějakou zemi, kde je podle vás důchodový systém na dobré úrovni?¹⁶⁷

Graf k otázce č. 7 – Ti co zadali první možnost v otázce č. 7, tak uvedli tuto zemi:¹⁶⁸

Graf k otázce č. 8 – Máte představu kolik dnes činí průměrný důchod?¹⁶⁹

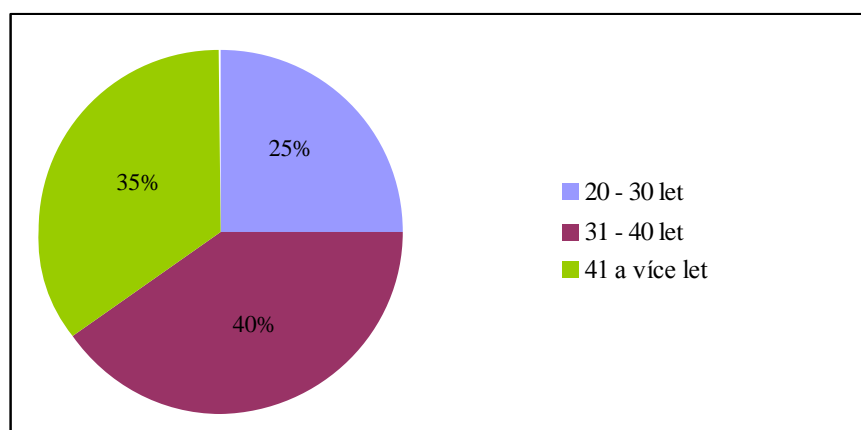

¹⁶⁷ Vlastní výzkum.

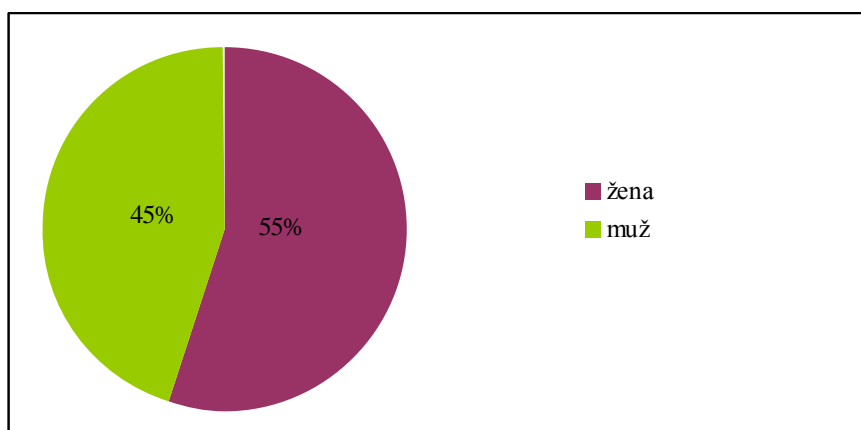
¹⁶⁸ Vlastní výzkum.

¹⁶⁹ Vlastní výzkum.

Graf k otázce č. 9 – Jakým typem věkového respondenta jste?¹⁷⁰

Graf k otázce č. 10 – Jaké je vaše pohlaví?¹⁷¹

¹⁷⁰ Vlastní výzkum.

¹⁷¹ Vlastní výzkum.

Příloha III – Relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě^{172,173}

Rok	Průměrný starobní důchod	Průměrná mzda		Relace důchodu ke mzdě	
		hrubá	čistá	hrubé	čisté
1988	1 496	3 095	2 451	48,3	61,0
1989	1 598	3 170	2 504	50,4	63,8
1990	1 731	3 356	2 726	51,6	63,5
1991	2 176	3 932	3 232	55,3	67,3
1992	2 413	4 644	3 563	52,0	67,7
1993	2 734	5 904	4 682	46,3	58,3
1994	3 059	7 004	5 484	43,6	55,7
1995	3 578	8 307	6 446	43,1	55,5
1996	4 213	9 825	7 654	42,9	55,0
1997	4 840	10 802	8 436	44,8	57,4
1998	5 367	11 801	9 228	45,5	58,2
1999	5 724	12 797	10 033	44,7	57,1
2000	5 962	13 614	10 660	43,8	55,9
2001	6 352	14 378	11 583	42,9	54,8
2002	6 830	15 524	12 432	43,0	54,9
2003	7 071	16 430	13 212	41,8	53,5
2004	7 256	17 466	14 036	40,2	51,7
2005	7 728	18 344	14 377	40,7	53,8
2006	8 173	19 546	15 620	40,4	52,3
2007	8 736	20 957	17 115	40,3	51,0
2008	9 347	22 691	17 192	41,2	53,9
2009	10 027	23 488	18 254	42,7	54,9

¹⁷² Relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě [online]. Brno : Finance media a. s., 16. 12. 2010 [cit. 2011-3-13]. Dostupný z WWW: <[http://www.finance.cz/popupmoduly/tisk/?sys_fm\[2\]=749&form749\[Tisk\]=1](http://www.finance.cz/popupmoduly/tisk/?sys_fm[2]=749&form749[Tisk]=1)>.

¹⁷³ Tab. 13.08 Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě (včetně SVP) [online]. Praha : Český statistický úřad, 2008 [cit. 2011-3-13]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1308.pdf>.

Příloha IV – Odchod Evropanů do penze¹⁷⁴

Stát	Odchod do důchodu	
	muži	ženy
Belgie	65	65
Bulharsko	63	60
Česká republika	62,2	58,8
Dánsko	65	65
Estonsko	63	61
Finsko	65	65
Francie	60	60
Irsko	65	65
Itálie	65	60
Litva	62,5	60
Lotyšsko	62	62
Malta	61	60
Německo	65	65
Nizozemí	65	65
Norsko	67	67
Polsko	65	60
Portugalsko	65	65
Rakousko	65	60
Rumunsko	63,9	58,9
Řecko	65	60
Slovensko	62	62
Slovinsko	63	61
Španělsko	65	65
Švédsko	61	61
Velká Británie	65	60

¹⁷⁴ *V jakém věku chodí Evropané do penze* [online]. Praha : Centrum holding, 1.2.2011 [cit. 2011-3-14]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/grafika/2011/02/01/v-jakem-veku-chodi-evropane-do-penze/>>.